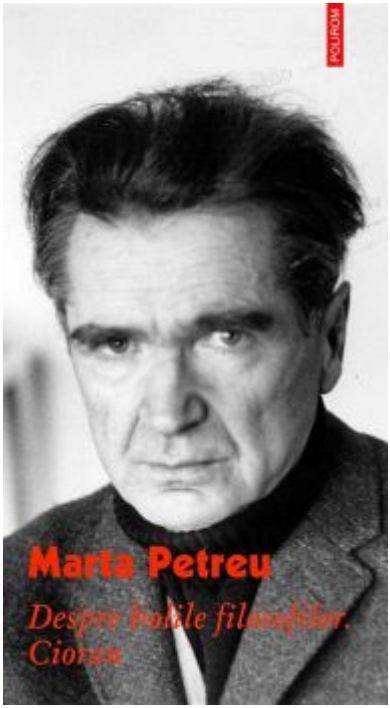
POLIROM
Marta Petreu
Despre bolile filosofilor.
Cioran

Marta Petreu

Despre bolile filosofilor. Cioran

Ediţia a II-a, revăzută

Editura Polirom
Editura Biblioteca Apostrof

2010

© Biblioteca Apostrof, 2008, 2010

Colecția: „Ianus”
coperta I: Cioran, fotografie de Sophie Bassouls

Editura Biblioteca Apostrof
400079, Cluj-Napoca
str. I.C. Brătianu, nr. 22
pentru corespondență: CP 1095, OP 1 Cluj, 400750
telefon/fax: 0264/432 444
apostrof@revista-apostrof.ro

ISBN eBOOK: 978-973-46-2149-1
ISBN: 978-606-8007-21-2
ISBN: 978-973-46-1672-5

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

În memoria Laurei

Inițierea în boală

„Ar trebui să existe o singură biografie: a bolilor noastre.”
Cioran, *Caiete*, iunie 1966

[SIMPTOME ŞI BOLI]

Febră, febră continuă, slăbiciune extremă, furnicături în nervi, furnicături în picioare, dureri de cap, de gât, de urechi, urechi înfundate, nas înfundat, senzație de idioție, meteodependență, ceață pe creier, neatenție, oboseală, apăsare pe creier, eclipse de memorie, prostrație, nervozitate, dureri peste tot, pierdere în greutate, intoleranță la frig; reumatism, nevrită, răceală, gripă, catar tubar, sinuzită, rinită, „rinită cronică”, gutunar, amigdalită, traheită, depresie, neurastenie, angoasă, nervozitate, emotivitate, insomnie, gastrită, hipertensiune arterială, acid uric în sânge, miopie... Nu, nu am terminat de înşirat nici simptomele, nici bolile care l-au asaltat pe Cioran. Şi nu am numit-o încă pe aceea de care s-a temut aşa de tare, încât, deşi i-a

urmărit atent şi înfricoşat simptomele prin care-şi anunța prezența în corpul lui, Cioran i-a refuzat în mod magic numele, poate cu speranța ascunsă că, dacă n-o numeşte, ea îl va cruța, totuşi: „O boală, oricât de cumplită, e suportabilă, cu condiția să nu-i dai nume", îşi descânta acest mare bolnav în *Caietele* sale[1]. Presupun că un psihiatru i-ar putea pune lui Cioran un baroc diagnostic specializat. Dar nici cu asta nu ar fi epuizată lunga listă a suferințelor filosofului. Fără loc de muncă (nu uit excepția din 1936-1937, Liceul Andrei Şaguna din Braşov), fără o meserie definitivă, fără venituri, fără proprietate, fără cetățenie şi fără patrie, deci definibil mai ales prin negații, Cioran a avut în schimb o bogată recoltă de simptome maladive şi de boli.

[O CARIERĂ DE SUFERIND]

O carieră de suferind, altfel spus, şi o identitate de bolnav, prin care şi-a scuzat nu o dată umilitoarea – în propriii săi ochi – inactivitate. La fel, nu o singură dată Cioran s-a declarat liber de orice influență livrescă şi fasonat în întregime de bolile şi de fiziologia sa dereglată. „Dacă am înțeles câte ceva, meritul revine exclusiv carențelor

[1] Cioran, *Caiete*, 1957-1965, I, cuvânt înainte de Simone Boué, traducere de Emanoil Marcu şi Vlad Russo, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999, notă din 1963, p. 198.

sănătății mele”[2], recunoaşte el. Iar când cineva încearcă „să mă explice prin lecturile mele”, devine şi mai explicit:

> „Îi răspund că sunt rezultatul infirmităților mele [...]. Viziunea mea despre lucruri *precedă* formarea mea intelectuală”[3].

[CATASTROFA]

Lunga carieră de bolnav a lui Cioran a început foarte devreme, în adolescență, poate chiar în copilărie. De obicei, filosoful îşi datează intrarea în teritoriile mlăştinoase ale bolii la 16-17 ani, când a fost lovit de „catastrofa”[4] insomniei şi de „boli cari ating pe oameni numai la bătrânețe”[5] – adică de reumatism. Uneori însă el coboară pragul cronologic al inițierii în suferința fizică:

---

[2] Cioran, *Caiete*, I, notă din 1964, p. 238.

[3] Cioran, *Caiete*, I, notă din 1960, p. 59.

[4] Cioran, Convorbiri cu Helga Perz; Convorbiri cu Lea Vergine; vezi *Convorbiri cu Cioran*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1993, p. 35, 134; Cioran, *Caiete*, I, p. 31.

[5] Cioran, scrisoare către Bucur Țincu, 23 sept. 1932, în Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, ediție de Ion Vartic, Cluj, Ed. Biblioteca Apostrof, 1995, p. 56.

„Am dureri de cap din pricina unei rinite cronice”,

îi scrie el, în 17 februarie 1981, lui Relu, comentând apoi cu amărăciune:

„Târăsc mizeria asta de 70 de ani!”[6].

Or, dacă facem socoteala, reiese că făcea rinite de la un an – ceea ce, firește, nu este exclus!, dar e exclus să-și amintească – sau chiar de la naștere. În memoria foarte precisă a filosofului, însă, vârsta la care în el s-a produs o misterioasă ruptură de echilibru fizic și psihic rămâne, cel mai adesea, cea de 17 ani:

„De la vârsta de șaptesprezece ani, sunt atins de o boală ascunsă, insesizabilă dar care mi-a măcinat ideile și iluziile: furnicături în nervi, zi și noapte, ce nu mi-au îngăduit...

[6] Cioran, scrisoare către Relu, 17 febr. 1981, în Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, stabilirea textelor de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, ediție de Dan C. Mihăilescu, București, Ed. Humanitas, 1995, p. 188.

niciun moment de uitare”[7]; „...*obsesia* morții a apărut abia la 16-17 ani...”[8].

[UN ȚĂRAN]

Pentru timpul de dinainte de această fractură, Cioran se autodescrie pur şi simplu drept un copil fericit şi sănătos, care, la Răşinari, avea „mult din felul de a fi al unui țăran”[9]. Adică, era „destul de robust” şi „de rezistent”[10], avea „un fond de veselie” pe care apoi „starea proastă a sănătații mele l-a distrus”[11], trăia în aer liber şi umbla desculț până-n noiembrie, intrând cu picioarele goale „în apa înghețată a râului ce curgea lângă casa noastră”[12]. Cum va acuza mai târziu, se pare că aşa s-a şi „procopsit” cu reumatismul care l-a torturat toată viața[13] şi

---

[7] Cioran, *Caiete*, I, p. 31-32.

[8] Cioran, *Apocalipsa după Cioran*, interviu de Gabriel Liiceanu, în Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți: E. M. Cioran, Apocalipsa după Cioran*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, p. 74.

[9] Cioran, Convorbiri cu Fernando Savater, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 17.

[10] *Ibidem*, p. 17.

[11] Cioran, *Caiete*, I, p. 204.

[12] Cioran, *Caiete*, 1967-1972, III, traducere din franceză de Emanoil Marcu şi Vlad Russo, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2000, p. 31.

[13] Cioran, *Caiete*, III, p. 31.

de care n-a reuşit să scape nici cu băile sărate şi calde de la Ocna Sibiului, nici cu împachetările în nămol de la Techirghiol, nici cu băile sufluroase de la Enghien. Mai mult, el susține că tratamentul balnear e vinovat pentru declanşarea bolii sale psihice: insomnia, cu revelațiile ei metafizice cu tot.

[FIUL MAMEI]

Alteori, Cioran îşi pune misterioasele furnicături din picioare, precum şi celelalte multe beteşuguri (nervii şi melancolia, frecventele infecții ale căilor respiratorii superioare, intoleranța la soare, hipertensiunea arterială etc.), pe seama eredității sale încărcate, el fiind punctul terminus al unei „spițe degenerate". Iar prin asta, Cioran s-a recunoscut şi s-a revendicat, cu povara bolilor sale, drept fiul mamei sale.

Indiferent care a fost cauza reală a îmbolnăvirii lui timpurii, apa rece a pârâului din Răşinari sau moştenirea „artritică" pe linie maternă, începând cu anul 1927 – adică de la 16 ani – avem indicii ale diverselor boli şi ale diferitelor cure de însănătoşire prin care a trecut Cioran. În vara anului 1927 înota, de pildă, în compania lui Petru Țincu, cu care avea pretențioase discuții literare, în lacurile

sărate de la Ocna Sibiului[14]. În 1930, în compania tatălui său, e din nou la Ocna Sibiului, unde face o „cură de băi calde” şi sărate, care nu numai că nu i-au vindecat reumatismele, ci i-au developat intoleranța la apa sărată şi la soare, ba, mai mult, s-au dovedit „fatale pentru nervii mei”, declanşându-i neîntrerupta veghe:

> „Îmi aduc aminte că insomniile mele au început la Ocna Sibiului (cam în 1930, dacă nu mă înşel)”[15].

În 1931 încerca din nou „să scap de proaspetele mele reumatisme” la Tekirghiol, făcând „băi de nămol”, cură ce „nu mi-a servit la nimic”[16].

[FIZIC ŞI METAFIZIC]

La nimic pe plan biologic, de fapt, pentru că boala sau bolile au copt în el o mutație pe care sunt tentată s-o numesc psihică, dar pe care el o numeşte, în limbajul

---

[14] Cioran, scrisoare către Relu, Dieppe, 9 aug. 1973, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 110.

[15] Cioran, scrisoare către Relu, Dieppe, 29 iul. 1975, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 134.

[16] Cioran, scrisoare către Wolf Aichelburg, Dieppe, 26 aug. 1971, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 245.

generației sale, „metafizică”: „La mine, totul are o bază fiziologică şi metafizică. Am sărit peste «psihic»...”[17]. Şi anume, a descoperit valoarea filosofică a suferinței, funcția ei de *principium individuationis.* Mărturia directă a acestei revelații o avem în scrisorile din tinerețe către Bucur Țincu, în care, plângându-se mereu că este sensibil la frig şi pe deasupra bolnav, fapt pentru care urmează „un tratament”, exclamă:

> „La vârsta mea puțini cunosc ceea ce înseamnă boala şi durerea. Poate din acest motiv eu pricep unele lucruri mai bine decât alții. Suferința te pune vecinic în fața vieții, te scoate din spontan şi irațional, reducându-te la o făptură prin excelență contemplativă”[18].

Şi precizează:

---

[17] Cioran, *Caiete,* I, notă din 1962, p. 139. Să notăm că aceeaşi obsesie, a „metaficiului şi a biologicului”, cu punerea în paranteză a problemelor psihologice şi morale, şi-o recunoştea şi Mircea Eliade. Vezi *Jurnalul portughez*, în *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, I, prefață şi îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2006, p. 202.

[18] Cioran, scrisoare către Bucur Țincu, Sibiu, 22 dec. 1930, în Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 33.

„faptul de a fi fost 3 ani de zile bolnav de boli cari ating pe oameni numai la bătrâneţe m-a separat complect de ceilalţi"; „Distanţa dintre mine şi cei de aceeaşi vârstă îmi pare enormă"[19].

De la boală la filosofie

[REVELAŢIILE DURERII]

Declanşată la 17 ani – adică la vârsta la care un adolescent trece prin violentele prefaceri alchimice ale autodescoperirii individualităţii şi subiectivităţii sale – şi, în plus, având o anume durată, maladia lui Cioran a reprezentat o criză adâncă şi cuprinzătoare, care şi-a pus pentru totdeauna amprenta pe întreaga lui personalitate. „Revelaţiile durerii" au fost, ca într-un ciclu alchimic dus până la capăt, totale, Cioran recunoscându-se „ars până în substanţa intimă a fiinţii lui de flacăra durerii"[20]. Nu este vorba despre o durere sufletească, despre o închipuită suferinţă preluată din

[19] Cioran, scrisoare către Bucur Ţincu, Sibiu, 23 sept. 1932, în Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 56, 57.

[20] Cioran, *Revelaţiile durerii*, eseuri, ediţie îngrijită de Mariana Vartic şi Aurel Sasu, prefaţă de Dan C. Mihăilescu, Cluj, Ed. Echinox, 1990, p. 90. Sintagma „revelaţiile durerii" este a lui Cioran, reprezentând titlul unui eseu de-al său din 1933 (publicat în *Azi*) şi titlul, inspirat ales de editori, pentru culegerea de eseuri.

cărți, ci despre bolile sale somato-psihice: reumatismul şi insomnia pustiitoare. Coroborând cele *12 scrisori de pe culmile disperării* cu scrierile lui Cioran din timpul aceastei crize (care a durat cam până în '33-'34), nu putem să nu observăm că şi în volumul său de debut, *Pe culmile disperării*, şi în eseurile sale din reviste, tânărul autor invocă neîncetat şi autoritar o experiență personală capitală, despre care i-a scris lui Țincu: suferința organică, boala.

[BOALA]

În *Pe culmile disperării*, mărturisirea țâşneşte chiar în primul eseu al cărții, „A fi liric":

> „N-ai bănuit niciodată ce ascunzi în tine şi ce ascunde lumea, trăiai periferic şi mulțumit, când cea mai serioasă experiență după experiența morții (ca presentiment al muririi), experiența suferinței, pune stăpânire pe tine...".

Şi continuă, explicit:

„Suferința adevărată izvorăşte din boală”[21].

Experiența interioară acumulată de el în această perioadă l-a dus la scris. Dacă în 4 martie 1932 îi destăinuia lui Ţincu revelațiile nopților nedormite şi „sentimentul astenic al vieții”, peste o lună, la 5 aprilie 1932, îi scria, solemn:

[SĂ SCRIU CEVA CU SÂNGE]

„Drag prieten, /Am luat o hotărâre care este destul de impresionantă până la a deveni obsesie pentru mine. Este vorba să mă retrag în provincie şi să mă apuc să scriu ceva închegat în decurs de patru luni de zile. [...] Am impresia puternică a unei acumulări de experiențe interioare care se cer lămurite. Ca atare scrisul devine în cazul meu o necesitate de precizare ce mă priveşte exclusiv. Gândul acesta a răsărit spontan; de aceea îl cred autentic. Scrisul are valoare numai întrucât obiectivează o trăire, întrucât dincolo de expresie găseşti viața, dincolo de formă conținutul. Aş vrea să

[21] Cioran, *Pe culmile disperării,* Bucureşti, Ed. Fundația pentru Literatură şi Artă Regele Carol II, 1934, p. 8.

> scriu ceva cu sânge. Aceasta, fără gândul unui efect poetic, ci concret, în accepția materială a cuvântului. [...] Suferința mi-a dat [...] curajul afirmării, îndrăzneala expresiei şi pornirea spre paradox..."[22].

Am dat acest lung şi explicit citat pentru a arăta înlănțuirea experiențelor interioare care au declanşat scrisul lui Cioran. El s-a ținut de cuvânt şi s-a retras intermitent „în provincie", fără însă să izbutească să-şi termine cartea în patru luni, cum plănuise; ca dovadă, în 8 aprilie 1933, de ziua lui, scria încă la carte[23], autoproclamându-se „specialist în problema morții". A scris la ea şi-n vara anului 1933, în munți, la Păltiniş-Şanta, finisându-şi probabil manuscrisul până în preajma plecării în Germania (23 octombrie 1933).

Ce se-ntâmplă dacă ai dureri de picioare

[TREZIREA DIN SOMNUL ORGANIC]

În *Pe culmile disperării,* boala este prezentă de la început până la sfârşit, conținutul

[22] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 51-52.

[23] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 18.

cărții fiind format din chiar descoperirile metafizice pe care tânărul autor le-a făcut datorită maladiei. Suferința a lucrat în el radical, trezindu-l din somnul organic, din beatifica inconștiență a vârstei și din aromitoarea naivitate a sănătății, pentru a-l transborda într-o stare care i-a flatat orgoliul: luciditatea:

> „La vârsta mea puțini cunosc ce înseamnă boala și durerea. Poate din acest motiv eu pricep unele lucruri mai bine decât alții. Suferința te pune vecinic în fața vieții, te scoate din spontan și irațional, reducându-te la o făptură prin excelență contemplativă",

îi scrie Cioran lui Țincu, la 22 decembrie 1930, prefigurând conținutul cărții de debut. Și adaugă imediat:

[TRUFIA]

> „Trebuie să ți-o mărturisesc sincer: pentru mine starea aceasta constituie un element de mândrie"[24].

[24] Cioran, scrisoarea din 22 dec. 1930 către Bucur Țincu, în *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 33.

Adică, e mândru nu de cultura „câştigată din cărți”, ci de „acest spor de înțelegere” pe care l-a obținut „din trăire[a] adâncă” a bolii. „Orgoliul dement” pe care i l-a produs boala, insomnia în principal, a fost o experiență capitală, ca dovadă faptul că n-a uitat-o nici şase decenii mai târziu:

> „Poate că atunci, în perioada marilor mele insomnii, s-a născut în mine acel orgoliu care m-a însoțit toată viața: orgoliul luciditării. [...] eu mi-am arogat luciditatea, mi-am acordat monopolul ei”[25].

Încercat de boli şi turmentat de luciditatea halucinantă a nesomnului, Cioran a descoperit că nu-l interesează decât textele care provin din „trăire”, din experimentarea directă a realului, iar nu acelea care provin din lectură[26], el întemeindu-şi astfel pe propriul său corp distincția dintre „gânditorul organic şi existențial” şi „omul abstract” sau filosoful impersonal[27]. Tot acum descoperă, în special pe seama „nopților nedormite”, că durerea şi

---

[25] Cioran, *Apocalipsa după Cioran*, loc. cit., p. 77, 78.

[26] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 33.

[27] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 25.

trezia funcționează nu numai ca un mecanism de singularizare printre oameni[28], ci şi ca un principiu mai adânc, al individuației, deci al expulzării din plasma caldă a existenței: în nopțile nedormite, îi scrie Cioran lui Țincu, „omul este adus în fața existenței, în structura ei pură, intensificându-se dualismul dintre conştiință şi realitate la un paroxism" distrugător[29].

În plus, el a descoperit (şi i-a comunicat degrabă descoperirea lui Țincu) că mecanismul său creator este unul – aşa cum a observat Ion Vartic – „clar somatopsihic"[30]; adică, de al afectarea organică, la trăirea afectivă şi apoi la expresia verbală:

[DURERI DE PICIOARE]

> „Noi vorbim foarte frumos de nelinişte interioară, dar uităm că aceasta este numai o calificațiune simbolică pentru realități de fapt, pentru realități organice. [...] Zicem fiecare: sunt trist, dar niciunul nu ne dăm perfect de bine seama ce cauză poate să aibă tristețea; ea poate să vie din stomac [...]. Nimeni

[28] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 56, 49.

[29] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 49.

[30] Ion Vartic, *Cioran naiv şi sentimental*, Cluj, Ed. Biblioteca Apostrof, 2001, p. 12.

nu-şi dă seama că poţi să negi progresul omenirii din cauza unor dureri de picioare”[31].

Aerul paradoxal şi teribilist al acestei afirmaţii – ca şi al întregii opere cioraniene – are o acoperire organică, în trupul suferind şi-n fiziologia dereglată ale lui Cioran, care tocmai descoperise – pentru totdeauna, cum vom vedea – ce înseamnă să ai dureri de picioare. Dureri care, de altminteri, au intrat şi ele în *Pe culmile disperării*:

„Şi nu este o boală în a-ţi da seama incontinuu de nervii tăi, de picioare, de stomac, de inimă etc., în a ajunge la conştiinţa fiecărei părţi din tine?”[32]

Iar mecanismul acesta de producere a textului – de la trup la sentiment şi abia apoi la expresia verbală – îl regăsim şi 30 de ani mai târziu, când Cioran recunoaşte, într-o notă de jurnal, că *Odiseea Ranchiunii* s-a născut din durerile de cap şi sinuzita care l-au chinuit[33]...

---

[31] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 21.

[32] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 58.

[33] Cioran, *Caiete*, I, p. 59.

[UN AUTOR MONOTON]

Caracterul monoton şi repetitiv al operei sale se explică prin faptul că s-a născut din experiența personală a corpului dureros al lui Cioran însuşi: o experiență în niciun caz nelimitată, ci supusă unor mecanisme fiziologice, cvasiinvariabile şi în boală. Iar aerul paradoxal al multor fragmente cioraniene provine din aceea că, deşi autorul şi-a concentrat expresia, dând numai concluziile descoperirilor sale, el *nu* şi-a cenzurat sinceritatea.

[UN AUTOR CE SE INSPIRĂ DIN TRUPUL SĂU]

Dacă citim *Pe culmile disperării* ținând cont şi de scrisorile lui Cioran către Bucur Țincu, ne dăm seama nu numai ce *realitate mare* a fost pentru Cioran boala proprie, nu numai că arta sa poetică este într-adevăr somatopsihică, ci şi cât de autentic, cât de cinstit a fost Cioran ca autor: adică, ne dăm seama că el s-a inspirat din trupul său, plătind cu aceeaşi monedă – trupul şi durerile lui – toate rândurile pe care le-a scris.

Suferința, cale a individuației

În mod semnificativ, *Pe culmile disperării* se deschide cu o artă poetică: fragmentul „A fi liric”, în care tânărul autor justifică lirismul ca expresie a suferinței produse de boală.

> „Suferința adevărată izvorăşte din boală. [...] Nu devii liric decât în urma unei afectări organice şi totale”[34].

Cartea este scrisă într-un stil ardent, de iluminat care ne comunică, pe un ton apodictic şi impersonal, adevăruri indiscutabile. Din când în când însă, vocea autorului sparge depoziția impersonală şi aduce în prim-plan mărturisirea la persoana întâi:

> „Bestialitatea vieții m-a călcat şi m-a apăsat, mi-a tăiat aripile în plin sbor şi mi-a furat toate bucuriile la care avem dreptul”[35].

Sau:

---

[34] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.

[35] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 17.

„Mă simt ființa cea mai teribilă care a existat vreodată...”[36];

sau:

„Tot ce am mai bun în mine datoresc suferinții; dar şi ceea ce am pierdut din viață, nu mai puțin ei se datoreşte”[37].

[INSOMNIA]

Căpătuit, de pe urma tratării balneare a reumatismului, cu o insomnie tenace (al cărei prim episod a durat trei ani, dar care l-a urmat ca umbra proprie toată viața, aducându-l, ca-n noaptea de la Talamanca, pe muchia sinuciderii), Cioran a fost metamorfozat de revelațiile metafizice pe care i le-a adus nesomnul:

„Am mai vorbit noi de nopțile nedormite, când numeri clipele şi când, dincolo de disperare, dincolo de limitele rezistenții, toate îți apar pe acelaşi plan, insignifiante şi nule. Atunci se realizează purificarea de toate

[36] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 68.

[37] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 89.

> elementele, de toate simbolurile, când omul este adus în faţa existenţii, în structura ei pură, intensificându-se dualismul dintre conştiinţă şi realitate la un paroxism care nu este altceva decât distrugerea”[38],

îi scrie Cioran lui Ţincu în 4 martie 1932. Minuţioasă şi precisă, descrierea este reluată în volum:

> „aţi simţit tortura insomniilor, când numeri fiecare clipă nopţi întregi...”,

[EUL IA LOCUL LUMII]

întreabă Cioran, notând, cu ştiinţa infailibilă a celui care a trăit experienţa, cele două mişcări opuse şi complementare pe care le declanşează nesomnul perpetuu. E vorba, în primul rând, de hipertrofierea eului şi singurătatea cosmică:

> „...când nu mai eşti decât tu singur în această lume, când drama ta este cea mai esenţială din istorie... şi existenţa ta apare unică şi singură...”.

---

[38] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, p. 49.

În al doilea rând, se produce mişcarea opusă: vidarea existenței, a lumii şi a istoriei, de orice umbră de sens:

[LUMEA NU ARE NICIUN SENS]

> „... iar această istorie nu mai are nicio semnificație, nici nu mai există, când în tine cresc cele mai groaznice văpăi, şi existența ta apare unică şi singură într-o lume născută numai pentru a-ți consuma agonia ta".

Veghea neîntreruptă anulează existența lumii, dar în schimb hipertrofiază eul neadormit, precum şi timpul, ca timp al durerii:

> „ați simțit aceste momente nenumărate, infinite ca şi suferința...?"[39]

Mircea Florian observa că somnul, ca act zilnic, denotă încrederea adâncă a omului în realitatea lipsită de primejdii a

[39] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 21.

lumii[40]. La Cioran, experiența „bestială” şi „grotescă” a nesomnului a dus la hipertrofia solipsistă a eului şi la pierderea încrederii spontane în existență; el a ajuns să considere lumea fie creată anume pentru a-l tortura pe el, fie (precum Schopenhauer[41]) o reprezentare a sa, o „amăgire”.

[LUMEA CA „AMĂGIRE”]

El a evocat de mai multe ori criza pe care a făcut-o în fața mamei sale în această epocă de nesomn, citând răspunsul ei:

„Dacă aş fi ştiut, aş fi avortat”[42].

Uşurarea pe care a simțit-o – „Şi asta mi-a făcut dintr-o dată o plăcere nemaipomenită”[43] – are o tainică legătură cu sentimentul chinuitor al irealității lumii, căruia Cioran îi contrapune gândul că el însuşi este un „accident” ce-ar fi putut deloc să fie.

---

[40] Mircea Florian, *Recesivitatea ca structură a lumii*, II, ediție de Nicolae Gogoneață şi Ioan C. Ivanciu, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1987, p. 413.

[41] Vezi Marta Petreu, *Schopenhauer şi Cioran*, în *Idem*, *Filosofii paralele*, Cluj, Ed. Limes, 2005; vezi Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 21; Cioran, *Cartea amăgirilor*, Bucureşti, Ed. Cugetarea, 1936, p. 214.

[42] Cioran, *Apocalipsa după Cioran*, loc. cit, p. 77.

[43] Cioran, *Apocalipsa după Cioran*, loc. cit., p. 77.

Prins în athanorul insomniei, el a definit omul drept singurul animal insomnic:

> „îmi vine să mă întreb, dacă omul nu este un animal ce nu poate dormi. [...] Nu există [...], în scara întregii vieți animale, în afară de om, un singur animal care să *vrea* să doarmă şi să nu poată”[44].

[PE CULMILE INSOMNIEI]

Dacă „somnul este egal cu speranța”, insomnia este egală cu disperarea: „Există o mare, o infinită legătură între insomnie şi disperare”[45]. Însuşi mitul biblic al căderii are de-a face cu somnul, descoperă Cioran: Dumnezeu i-a luat omului inconştiența originară, adică somnul, dându-i în schimb conştiința şi cunoaşterea, adică trezia. Iar a fi perpetuu treaz înseamnă a te afla în iad:

> „în rai poți dormi cât vrei, în iad niciodată”[46].

---

[44] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 105.

[45] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 104, 105.

[46] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 105.

Suferința funcționează ca principiu al individuației, spărgând *indiviziunea originară* a lumii sau a vieții (pentru Cioran, lumea şi viața sunt adesea sinonime, şi reprezintă principiul fundamental al existenței):

> „Suferința este o cale de separare, de disociere, este o forță centrifugală ce te detaşează din sâmburele vieții”[47].

Ca urmare a bolii, omul este separat de „viață”, adică de trăirea plenar-*ne*reflexivă, inconştientă, „naivă”, şi aruncat într-o singularitate şi singurătate monadice.

> „Fiecare om rămâne cu suferința lui”,

observă Cioran, căci

> „suferința este o stare de singurătate interioară”[48].

În pasul următor, Cioran extrapolează: însăşi apariția omului ca om, ca ființă cu spirit, s-a produs prin boală[49], iar

---

[47] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 138.

[48] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 13 şi 14.

„*spiritul este fructul unei maladii a vieții, precum omul nu este decât un animal îmbolnăvit*”[50].

[SPIRITUL SE NAŞTE DIN CORPUL AFECTAT]

Cioran descoperă că produsele spiritului, arta şi filosofia, se nasc dintr-o „îngrozitoare realitate organică”; drept urmare, el denunță tăcerea mincinoasă a filosofilor, care ascund faptul acesta răvăşitor:

„Filosofii sunt prea orgolioşi pentru a-şi mărturisi frica de moarte şi prea pretenționi pentru a recunoaşte o fecunditate spirituală maladiei”[51].

La fel, el demască filosofia, care:

„... este o artă de a-ți masca sentimentele şi chinurile lăuntrice,

---

[49] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 14-15.

[50] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 59.

[51] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 34.

pentru a înşela lumea asupra rădăcinilor adevărate ale filosofării”[52].

[SPIRITUL – FENOMEN NENATURAL]

Căci, ne spune tânărul filosof liric, nu există alte rădăcini ale autenticei filosofii decât trupul propriu. Ca fenomen nenatural, spiritul iese dintr-o dereglare a sângelui, a cărnii şi a nervilor, şi creşte „pe o afecțiune organică”, pe o boală:

„Tot ceea ce e profund în lumea aceasta nu poate răsări decât din boală”[53].

După părerea lui Cioran, ceea ce nu iese din boală „n-are decât o valoare estetică, formală”[54], „inutilă şi gratuită”[55], iar nu una existențială şi vie, adică transestetică, deoarece aflată „dincolo de ştiință şi dincolo de artă”[56]. Războiul lui Cioran contra

[52] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 34-35.

[53] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 74.

[54] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 74.

[55] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 25.

[56] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 25.

„sentimentalilor şi a tuturor acelor care sufăr estetic” a fost permanent, el neobosind să le amintească brutal că „realitatea bolii” şi durerea din boală nu au nimic de-a face cu „superficialitatea” celor care se declară suferinzi din pur estetism[57]. Cioran este interesat numai de gândul care

> „este o expresie organică şi personală ce urmează fluctuațiile şi variațiile dispoziției nervoase şi organice”[58];

sau, cum va reformula peste decenii, precizând ideea în limbajul la zi al ştiinței:

> „nu cred decât în explicațiile biologice şi teologice ale fenomelor psihice. Biochimia pe de o parte – Dumnezeu şi Diavolul pe de alta”[59].

[OMUL – UN ANIMAL ÎMBOLNĂVIT]

Iar dacă în scrisorile către Țincu observa, numai aparent paradoxal, că poți

---

[57] Cioran, *„Revelațiile durerii”*, 1933, în *Idem*, *Revelațiile durerii*, p. 91.

[58] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 49.

[59] Cioran, *Caiete*, I, notă din toamna 1962, p. 134.

nega progresul omenirii din cauza durerilor de picioare, în cartea de debut, cu o sinceritate radicală, recunoştea corpul şi bolile lui drept fundamentul cel mai adânc, de fapt ultim, al oricărei creaţii. Corpul este o realitate, nu o „iluzie", „spiritul" este „fructul unei maladii", iar omul „nu este decât un animal îmbolnăvit", declară polemic şi exasperat în fragmentul „Despre realitatea corpului". A-ți simți fără încetare membrele şi organele este proba de nezdruncinat că

> „Realitatea corpului este una dintre cele mai groaznice realități"[60].

Şi, ținând cont de rolul pe care l-a jucat propria sa maladie în trezirea sa spirituală, un rol comparabil cu acela pe care l-a avut pentru Kierkegaard rana despărțirii de Regine Olsen, s-ar cuveni să-l credem pe cuvânt; cu nuanța, niciodată scăpată din vedere, că nu este vorba despre o maladie închipuită şi împrumutată din cărți, ci despre boala reală trăită de Cioran cu trupul şi care a reverberat în spiritul său.

[ÎN PATRIA DURERII]

Dacă iei în serios boala lui Cioran, cartea sa de debut poate fi citită ca o fişă

---

[60] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 58.

clinică sau ca un voluminos dosar medical (dar care, în mod insolit, se metamorfozează în documentul metafizic şi extatic al unei experienţe mistice copleşitoare). Odată intrat în patria durerii – din care, practic, nici n-a mai ieşit vreodată – filosoful a înţeles diferenţa specifică dintre fiinţa umană bolnavă şi cea sănătoasă: omul sănătos i-a apărut drept „un animal”[61] care umblă „legat la ochi” şi de „o prostie organică şi definitivă”[62]. Specia umană însăşi se defineşte prin boală:

„omul este un animal bolnav”[63].

[BOALA ŞI ANTROPOGENEZA]

Pentru că spiritul este o consecinţă a bolii, maladiile (şi oboseala, adaugă Cioran) au avut un rol în antropogeneză. „Misiunea filosofică” a bolilor în lume nu se încheie însă cu geneza speciei umane; în continuare, ele au rolul să ne arate că viaţa nu e veşnică şi că moartea – pe care Cioran, contrar opiniilor curente pripite despre el, a detestat-o de la bun început, cu frică mare – este

[61] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 105.

[62] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 127.

[63] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 127.

imanentă vieții[64]. Chinuit de boală, Cioran a redescoperit că moartea, departe de a fi transcendentă, este – aşa cum argumentase Seneca, în *Scrisorile* sale *către Luciliu*, aşa cum arătase Tolstoi, în *Moartea lui Ivan Ilici* – , vorba poetului, „în miezul ființei", crescând deodată cu noi.

Boala sau raptul mistic

[UN EROISM DE REZISTENȚĂ]

Luat prin surprindere de boală, Cioran s-a simțit „transportat" pe alt tărâm:

> „experiența suferinței pune stăpânire pe tine şi *te transportă* [s.n.] într-o regiune de existență infinit complicată..."[65],

„regiune" pe care a descris-o cum s-a priceput, adică într-un limbaj contradictoriu, ardent şi „barbar". Astăzi, noi nu ştim exact nici dacă a avut într-adevăr o boală reumatismală, nici cât de gravă a fost ea. Ştim însă cu certitudine că durerile de tip

[64] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 30.

[65] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.

articular nu l-au părăsit niciodată pe Cioran, ceea ce e un argument pentru realitatea medicală a crizei inițiale, de la 16-17 ani. Suferința fizică şi psihică îndurată în această primă şi îndelungată criză l-a dus la constatarea că boala este „un eroism”, dar unul „de rezistență”, „nu de cucerire”[66]. (Mai târziu, când a injuriat poporul român considerându-l bolnav şi deficient în sâmburele său, a făcut-o în numele aceluiaşi criteriu: poporul român, observă el, nu cucereşte în mod imperialist, ci se mulțumeşte să se apere[67].) De asemenea, suferința l-a făcut să se întrebe dacă nu cumva s-ar putea stabili o „măsură obiectivă” de contabilizare a durerilor, dacă nu cumva

[MĂSURA DURERII]

> „există un criteriu obiectiv pentru aprecierea suferinței?”[68]

Şi, ca un om care a suportat vreme lungă mai multe feluri de durere, de

---

[66] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 32.

[67] Vezi Cioran, *Schimbarea la față a României*, Bucureşti, Ed. Vremea, 1936.

[68] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 13.

intensitate diferită, transcrie constatările sale:

> „Receptivitatea pentru durere îşi are originea nu numai într-o structură temperamentală specifică, ci şi în obişnuința, în frecvența şi în dominarea durabilă a durerii”.

I. Negoițescu mi-a mărturisit, în interviul pe care i l-am luat, că durerile prin care a trecut la a doua sa tentativă de sinucidere l-au transformat în compozitor, el înlocuind notele muzicale cu intensitățile diferite ale senzației algice. În mod asemănător, Cioran a descoperit, pe corpul său, că nu există acomodare la durere, ci o receptivitate care se nuanțează continuu:

> „Obişnuința cu durerea nu toceşte sensibilitatea, nu face omul insensibil la noui dureri, ci creează o receptivitatea mult mai mare şi mai ascuțită”[69].

Exersându-şi „receptivitatea” la durere aşa cum alții îşi exersează urechea muzicală sau sensibilitatea cromatică, tânărul Cioran pare

---

[69] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 132.

un personaj ieşit direct din proza lui Bioy Casares, care a imaginat o clinică a durerii, unde suferinţele pacienţilor sunt transformate în curent electric, cu care este iluminat un întreg oraş...

[BOALĂ ŞI METAFIZICĂ]

La Cioran, bolile şi durerile au devenit instrument de revelaţie, şi anume de revelaţie metafizică. Consemnând că urmările durerii sunt mai mari decât acelea ale plăcerilor[70], Cioran numeşte (dezordonat, dar sub dezordinea stilistică stă ascunsă o rigoare genuină, ţâşnită direct din austeritatea inalterabilă a arhetipurilor) „consecinţele durerii" şi ale bolilor:

> „Stările cu adevărat maladive ne leagă de realităţile metafizice, pe care un om normal şi sănătos nu le poate înţelege niciodată"[71].

Şi apoi adaugă un amănunt tulburător, care, pentru cineva care a trăit acelaşi tip de experienţă, este proba irefutabilă a faptului că Cioran vorbeşte din interiorul cărnii sale tescuite de durere:

---

[70] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 78.

[71] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 31.

„Este evident că între boli există o ierarhie în capacitatea lor de revelare. [...] Este sigur că în lumea aceasta singurele experienţe cu adevărat autentice sunt cele izvorâte din boală”[72].

Dacă ne luăm după revelaţia sa, înregistrată minuţios în *Pe culmile disperării*, putem conchide că el a fost prins în răşina unor dureri şi suferinţe de cea mai înaltă calitate pentru deşteptarea facultăţii sale de divinaţie[73].

Pe culmile disperării – o mărturie mistică

[COBORÂREA ÎN TĂRÂMUL INTERIOR]

Boala, spune Cioran, este un rapt care-l „transportă” pe om „într-o regiune de existenţă infinit complicată”: adică, în

[72] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 31.

[73] Folosesc termenul *divinaţie* în sensul lui Rudolf Otto, pentru care *facultatea divinaţiei* este facultatea de a recunoaşte cu adevărat sacrul. Vezi Rudolf Otto, *Sacrul*, traducere de Ioan Milea, Cluj, Ed. Dacia, 1992, p. 173.

propria lui subiectivitate[74]. Descrierea acestui tărâm interior este făcută de tânărul autor în termenii contradictorii: „beție interioară”, „nebunie”, „vârtej”, „fluiditate interioară”, „fluiditate epuizantă”, „elan”, „flăcări”, „senzația groaznică de topire”, „groznice văpăi”, „groaznice prăpăstii de întunerec”, „vârtej abisal”, „infinit lăuntric”, „tensiune”, „paroxism”, „beție totală a ființei”, „exaltare organică”, „extaz”, „transfigurare” etc. Toate aceste trăiri sunt denumite de el, global, „metoda agoniei”[75]. Oricât ar fi acest limbaj o tentativă de-a crea un stil hiperbolic – „Am pierdut definitiv simțul măsurii; exagerez uneori până la nebunie”[76], recunoştea Cioran în aceeaşi scrisoare către Țincu în care-i anunța că va scrie o carte care să-i lămurească lui însuşi experiențele trăite în ultimii ani –, el nu ar fi avut cum să producă un asemenea stil dacă n-ar fi avut pentru el o acoperire, o forță interioară.

[PURIFICAREA MISTICĂ]

În amalgamul haotic al acestui limbaj descriptiv, revine, obsedantă, mărturia unei

[74] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.

[75] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 17.

[76] Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, 5 apr. 1932, p. 52.

„arderi şi purificări”[77] interioare totale, eul închis în athanorul durerii fiind trecut printr-o baie de foc:

> „A simți în toată ființa ta o ardere intensă şi o căldură totală, a simți cum cresc flăcările în tine şi te cuprind ca într-un infern, a fi tu însuți un fulger şi o scânteere, iată ceea ce înseamnă o baie de foc”[78].

Rezultatul intermediar (transcris nu fără o stângace pedanterie) este:

> „Ca în orice baie, se realizează o purificare, o curățire de elemente cari pot anula până şi existența”[79].

Senzațiile complementare: „o puritate imaterială”, iluzia plutirii, „emanciparea de sub greutate, de sub forțele atracționale”[80] etc., par a fi extrase din viețile sfinților; dar şi asta, spune el,

---

[77] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.

[78] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 55.

[79] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 55.

[80] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 55.

„e prea puțin față de senzația finală care este una dintre cele mai paradoxale şi mai ciudate, când din sentimentul acelei irealități de vis, ajungi la sentimentul prefacerii în cenuşe”[81].

[LIMBAJUL PRECIS AL MISTICII]

Detaliindu-şi în mod impresionist senzațiile, sentimentele şi intuițiile, Cioran descrie în mod repetat, în acest limbaj metaforic – dar, pentru cine este familiarizat cu vocabularul marii poezii şi al marii mistici, un limbaj *exact* – certitudinile la care a ajuns. El depune mărturie că, prin aceste experiențe declanşate de boală, poate fi atins „centrul substanțial al subiectivității”[82], „fondul originar al vieții”[83], „sâmburele ființei noastre”[84], „rădăcinile irației ale vieții”[85],

---

[81] *Ibidem*, p. 56.

[82] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 7.

[83] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 7.

[84] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.

[85] *Ibidem*, p. 29.

„sursele primare ale existenţii”[86]. Or, cum pentru Cioran „viaţa” este factorul metafizic central, sinonim cu „existenţa”, cu „centrul de atracţie al lumii”[87], rezultă că prin aceste experienţe limită tânărul filosof a atins fundamentele metafizice ale existării[88].

[ARHETIPUL TRĂIRII MISTICE]

Ca şi cum durerea de o anumită calitate şi intensitate ar activa anumite arhetipuri ale sacrului, aţipite în adâncurile psihismului, calea de acces a lui Cioran a fost deschisă de durere, iar experienţa îndurată de el a fost una extatică:

> „Este ca şi cum [...] s-ar deschide o poartă înspre sâmburele interior al existenţei, pe care l-am prinde în cea mai simplă şi mai esenţială viziune, în cea mai splendidă încântare metafizică. [...] Sentimentul metafizic al existenţei este de natură extatică şi orice metafizică îşi are rădăcina într-o formă particulară de extaz”[89].

---

[86] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 32.

[87] *Ibidem*, p. 138.

[88] Vezi Marta Petreu, *Schopenhauer şi Cioran*, în *Filosofii paralele*, p. 53-55.

[89] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 45.

[ABSOLUTUL]

Ca Schopenhauer ori ca Jung, Cioran deține ştiința infailibilă a faptului că o experiență subiectivă „adâncă” şi dusă până la capăt „te ridică în planul universalității”[90], prilejuindu-ți contactul nemijlocit cu „absolutul”. La fel, ca unul care *ştie*, el ne informează că, pe lângă extazul religios al credinciosului, există şi alte forme de extaz, de pildă „extazul metafizic”. Şi că, aşa cum extazul religios este condiționat de credință, extazul metafizic este condiționat de suferință:

> „nimeni nu va realiza stări extatice fără experiența prealabilă a disperării”[91],

care este „un paroxism al individuației”[92].

---

[90] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 90.

[91] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 46.

[92] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 72.

Extazul sau anularea individuației

[INDIVIZIUNE ŞI INDIVIDUAȚIE]

După cum sugerează Cioran, extazul uneşte cele două stări polare ale existenței, indiviziunea şi individuația, şi le aduce la *coincidentia oppositorum*. Indiviziunea este starea primară paradisiacă, „naivă", inconştientă, spontană, în care omul lipsit de conştiență, de „spirit", face corp comun cu existența sau cu „viața". Prin durere şi spirit, prin boală şi oboseală, care toate produc individuația sau conştiința, omul pierde această patrie paradisiacă. Extazul însă „deschide o poartă" spre adâncimea ultimă, topeşte „stratul superficial" al „formelor individuale"[93] – anulează, cu alte cuvinte, individuația –, ducându-l pe om în miezul „originarului" şi „primordialului", în „beția" şi „haosul absolut"[94] al stării de „indiviziune originară"[95].

Suferința i-a activat lui Cioran arhetipurile trăirii mistice, cu expresiile ei complete, cu metaforele ei cromatice, spațiale şi cognitive.

---

[93] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 45.

[94] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 112.

[95] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 113.

Cromatic, avem albul şi negrul, mai bine-zis lumina şi „întunerecul”. Astfel, el cunoaşte „beția luminoasă” şi „beția neagră”, este plin de „flăcări şi întunecimi”, e cutreierat „de lumini şi de umbre”. În cunoştință de cauză că

> „Problema luminii şi a întunerecului este legată de problema stărilor extatice”[96],

tânărul mistic depune mărturie că, în extaz, „senzația finală” este că „mori din cauza luminii şi a întunerecului”, care se amestecă şi au o asemenea strălucire încât, comparativ, „ziua şi noaptea îşi pierd orice expresivitate”. Negrul, bezna, noaptea, „melancolia neagră” şi „beția neagră”, „întunerecul... infinit şi etern”[97] au însă o calitate aparte: îl „ard” şi îl orbesc cu aceeaşi intensitate ca lumina maximă[98]. La fel cum marii mistici vorbesc despre „bezna divină” ori despre „abisul divinității” în care se scufundă[99] şi se topesc, şi Cioran vorbeşte

---

[96] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 29, 68, 96-97.

[97] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 97-98, 138.

[98] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 68, 138.

ca unul care a trăit experiența, care a fost acolo. Întâi ne descrie impulsul:

> „Simt că ar trebui să se deschidă sub mine un gol mare şi întunecos care să mă înghită pentru totdeauna într-o noapte de veci. [...] Nimic nu mi-ar părea în aceste momente mai natural decât să mă scufund înspre adâncimi de întunerec..."[100].

Apoi ne descrie rezultatul călătoriei:

> „Şi întunerecul în care ajungi pe scările durerii nu este mai puțin infinit şi etern decât lumina ce te orbeşte pe scările bucuriei"[101].

[SCARA CARE DUCE LA DUMNEZEU]

Experiența contrară şi complementară, şi ea de asemenea trăită, este „beția de lumină"[102], „lumina ce te orbeşte"[103]. Bezna

---

[99] Evelyn Underhill, *Mistica*, traducere de Laura Pavel, postfață de Marta Petreu, Cluj, Ed. Biblioteca Apostrof, 1995, p. 146.

[100] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 70.
[101] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 138.

[102] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 70.

care arde şi lumina care te orbeşte sunt, însă, de aceeaşi esență, sunt una şi aceeaşi experiență a atingerii – intuitive şi cognitive – a fondului ultim al lumii. Iar din acest contact, Cioran iese, precum marii mistici (Dionisie Pseudo-Areopagitul, Tauler, Ruysbroeck, Sfântul Augustin), cu certitudinea supremă:

> *„Cunoaşterea adevărată este cel mai mare întunerec”*[104].

Între individuație şi indiviziune

[EXPRESIA SPAȚIALĂ A EXPERIENȚEI MISTICE]

Pendulând cu o uimitoare repeziciune între cele două stări opuse, starea de individuațiune şi starea de indiviziune, precum şi între lumina absolută şi bezna compactă, Cioran face, simultan, şi o *mişcare spațială*: una pe verticală, între sus şi jos. Mai exact, între cel mai sus şi cel mai jos cu putință, adică *pe culmi*. Într-o carte intitulată *Pe culmile disperării*, invocarea frecventă a culmilor e normală, autorul vorbindu-ne *de sus*: „din culmile vieții”, „în

---

[103] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 138.

[104] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 96.

culmea fericirii", „ridicat la înălțimi prea mari", „pasiune spre culmi" şi „ridicare deasupra lumii", „aceia cari nu pot respira decât pe culmi", „A fi bolnav înseamnă a trăi vrând nevrând pe culmi", „pe treptele pe cari mă voi urca", „înălțările mele", „scări spre cer", „expansiune spre culmi", „ridicare deasupra lumii" „pe culmile disperării" etc. Atâta doar că aerul înălțimilor, prielnic autorului lui Zarathustra („aerul care adie din scrierile mele... e un aer al înălțimilor, un aer *tare*. [...] Aici ghețurile sunt aproape, singurătatea e uriaşă, monstruoasă"[105]) poate însemna, în cazul lui Cioran, *susul de jos*, susul de cel mai jos cu putință: „culmi[le] abisale", cum formulează tânărul mistic în mod oximoronic.

[CULMILE ABISALE]

Cel mai sus şi cel mai jos se ajunge, fireşte, prin zborul înaripat, prin înălțare şi urcare, prin scufundare, scoborâre, prăbuşire, aruncare în gol. Cel mai adesea însă, ca pentru filosoful dinamismului universal, Heraclit, şi pentru Cioran calea de sus şi calea de jos sunt una şi aceeaşi cale: „Nu sunt înălțările mele căderi?"[106], se întreabă retoric proaspătul inițiat, adăugând:

---

[105] Nietzsche, *Ecce homo*, în româneşte de Mircea Ivănescu, Cluj, Ed. Dacia, 1994, p. 6.

[106] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 100.

„A fi bolnav înseamnă a trăi vrând nevrând pe culmi. Dar culmile nu indică neapărat înălțimi, ci şi prăpastii, adâncimi. A trăi în culmile disperării este a atinge cele mai groaznice abisuri. Nu există decât culmi abisale, deoarece de pe adevăratele culmi te poți prăbuşi oricând. Şi numai în asemenea prăbuşiri atingi culmile”[107].

[IADUL LĂUNTRIC]

Iar culmile de jos sunt „infern” şi „iad lăuntric”[108].

Călătoria inițiatică a tânărului mistic implică „senzația aceia de scufundare, de prăbuşire în adâncimi, de scafandru al neantului”, însoțită fiind de tentația nimicului: „mă atrage marele gol”. Adâncul infinit al lumii şi „infinitele adâncimi” ale propriei subiectivități coincid, sunt unul şi acelaşi adânc, a cărui experimentare

[107] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 74.

[108] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 48.

„te ridică în planul universalității, întocmai cum momentul te ridică în acela al eternității”[109].

[SCARA CARE COBOARĂ]

Şi, dacă Sfântul Augustin a vorbit despre treptele scării care urcă la cer[110], ducându-l pe mistic în Dumnezeu, în mod simetric, Cioran a descris treptele scării care coboară spre „culmile abisale”:

„trebuie să scobori toate treptele unui iad lăuntric”[111].

Apoi a descris călătoria şi ce a văzut la capătul ei:

„A vorbi de drumul suferinței ca drum al iubirii este a nu cunoaşte nimic din esența satanică a suferinței. Pe treptele suferinței nu urci, ci scobori. Ele nu

[109] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 90.

[110] Sfântul Augustin, *Confesiuni*, Cartea a XIII-a, cap. IX, trad. de Nicolae Barbu, Bucureşti, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 399.

[111] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 48.

formează scări înspre cer, ci înspre infern. Şi întunerecul în care ajungi pe scările durerii nu este mai puțin infinit şi etern decât lumina ce te orbeşte pe scările bucuriei”[112].

Acolo jos, în durere, în deznădejdea inimii, acolo este marea, acolo se află oceanul primordial, ce este şi adăpost al marii inimi cosmice pulsând viu, şi epifanie a neantului:

„Cine nu s-a cutremurat la viziunea interioară a scufundării lui în ape adânci, la sensația unei imersiuni nelimitate, evoluând spre profunzimi marine, ca şi cum ai vrea să fugi de lumină spre a locui în fundul oceanelor sau al mărilor, cine n-a simțit lăuntric o împletecală în aer, trasând arabescuri de o absurdă complexitate sau descriind vârtejuri ca o pulbere cosmică, acela nu va pricepe niciodată substratul atracției teribile înspre neant, ce îndeamnă pe unii oameni la supremă renunțare”[113].

---

[112] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 138.

[113] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 106.

Într-o carte în care totul stă sub semnul focului şi *arde*, regresiunea înspre naiv şi inconştient, înspre starea liniştitoare de dinainte de existența spiritului, se realizează, fulgurant, prin elementul acvatic şi vegetal: „Să fiu... plantă de mare bătută de valuri...”[114], îngână Cioran.

Purtându-l de la „lumina totală”[115] la bezna absolută, de pe culmile de sus (ca să fac un pleonasm) pe „culmile abisale” (ca să respectăm oximoronul cioranian), starea extatică îl face în acelaşi timp pe tânărul mistic să penduleze *cognitiv* între certitudinea că ştie tot şi certitudinea că nu ştie nimic.

[EXPRESIA COGNITIVĂ A EXPERIENȚEI MISTICE]

În primul rând, extazul, ca experiență limită, devalorizează instantaneu tot restul experiențelor cu putință, deoarece epuizează ceea ce poate trăi un om:

> „ai ajuns la acea stare în care nu mai poți trăi nimic *fiindcă nu mai ai ce*” [s.n.][116].

---

[114] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 84.

[115] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 163.

[116] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 11.

[PARTICIPAREA LA DIVINITATE]

Apoi, fiind de altă natură decât cunoaşterea uzuală, experienţa mistică îi conferă celui care-o trăieşte „sentimentul unei participări esenţiale”, şi asta „atât de intens încât debordează toate limitele şi categoriile cunoaşterii obişnuite”[117]. Participarea este, fireşte, la substratul ultim al lumii sau la divinitate, pentru care limbajul obişnuit nu mai este potrivit. Uneori, Cioran înregistrează certitudinea interioară că ştie tot, pentru ca imediat să fie valabil contrariul:

> „Am adesea sensaţia unei cunoaşteri integrale care epuizează întreg conţinutul lumii, pentru ca altă dată să nu pricep nimic din tot ce se învârte în jurul meu”[118].

Şi, deşi experienţele sale mistice nu i-au dat nicio „certitudine explicită”[119] formulabilă în cuvinte, trufia de a deţine un adevăr revelat, pe care l-a atins de mai multe ori, l-a făcut să se minuneze de sine însuşi pe tonul cu care Nietzsche se minuna de sine în *Ecce homo*:

---

[117] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 45.

[118] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 59.

[119] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 45.

„Cum de pot avea momente când am impresia că înțeleg totul?!”[120]

Şi, ca Sărmanul Dionis, Cioran, smintit de această certitudine interioară, vorbeşte despre sine în registru divin: „dacă aşi fi ales Dumnezeul acestei lumi...”[121].

Tânărul mistic crede, cu trufie, că experiențe inițiatice nu sunt pentru oricine, ci numai pentru „o categorie de aleşi”.

[ALESUL]

Revelațiile lor intră în substanța intimă a „alesului”, ceea ce şi explică, spune Cioran, faptul ciudat că bolnavii au regrete după durerea şi boala care le-au nemijlocit extazul. Aşa cum Orfeu nu s-a putut stăpâni şi s-a uitat înapoi, aceştia nu se pot despărți de boala lor fără să se uite în urmă:

„nu te poți despărți fără să întorci ochii înapoi”[122].

---

[120] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 90.

[121] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 90.

[122] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 89.

În ceea ce-l priveşte pe Cioran însuşi, el mărturiseşte (în *Pe culmile disperării*, apoi toată viața) la persoana întâi:

> „Ceea ce am mai bun în mine datoresc suferinții; dar şi ceea ce am pierdut din viață, nu mai puțin ei se datoreşte”[123].

Boala şi stare de grație

[O CARTE VAMPIR]

Cioran n-a obosit să repete că *Pe culmile disperării* este o carte pe cât de „barocă”[124], pe atâta de filosofică – „cea mai filosofică dintre cărțile mele”[125] –, comparabilă cu *Ecce homo* a lui Nietzsche[126]. O carte „vampir”, cum în opera lui a mai fost numai *Tratatul de descompunere*[127], deoarece s-a născut din experiența „cea mai nefericită”[128] a vieții

---

[123] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 89.

[124] Cioran, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, Paris, José Corti, 1990, p. 9.

[125] Cioran, convorbire cu François Bondy, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 10.

[126] Cioran, convorbire cu Gerd Bergfleth, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 103.

[127] Cioran, *Caiete*, III, p. 147.

[128] Cioran, *Caiete*, III, p. 26.

sale: din insomnia perpetuă. Alteori, el se compară nu cu Nietzsche din epoca finală, ci cu Dostoievski, care şi-a sublimat boala proprie în metafizică:

> „Şi-a transformat stările patologice în viziune. La prima vedere poate părea morbid, în realitate a ridicat epilepsia la nivel de Metafizică”,

remarcă filosoful în convorbirea cu Esther Seligson, apoi adaugă semnificativ:

> „Eu mă consider drept un epileptic frustrat”[129].

Căci el a ridicat-o „pe culmile disperării” nu epilepsia, ci numai insomnia, boala în general. Perioada de boală din tinereţe a rămas încrustată în amintirea lui drept „Cea mai nefericită epocă din viaţa mea”[130], deoarece atunci s-a produs „o prăbuşire”[131], o „catastrofă personală”[132], aşa că

---

[129] Cioran, convorbire cu Esther Seligson, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 144.

[130] Cioran, *Caiete*, III, p. 26.

[131] Cioran, convorbire cu Gerd Bergfleth, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 102.

[132] Cioran, convorbire cu Lea Vergine, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 134.

„Tot ce am scris atunci e delirant şi nu se înțelege niciuna din reacțiile mele fără a le raporta la acea catastrofă”[133].

[CIORAN PUTEA SĂ PRODUCĂ ORICE FENOMEN SUPRANATURAL]

Dar tot atunci, prin catastrofa nopților albe şi în ea fiind, a ajuns *să înțeleagă şi să producă* orice fenomen supranatural:

[STAREA DE GRAȚIE]

„Viziunile – cum ar putea un psihiatru, un ins jalnic, să înțeleagă un asemenea fenomen?//De la douăzeci la douăzeci şi cinci de ani, în timpul perioadei mele de insomnii, puteam înțelege orice fenomen «supranatural», şi asta prin pură introspecție, căci îl simțeam înlăuntrul meu; mă socoteam capabil nu doar să-l simt şi să mi-l închipui, ci şi să-l *produc.* Fără a fi credincios, deci fără sprijinul credinței, mă puteam pune în pielea misticului cel mai înflăcărat, mai «desfrânat». Ştiam exact

[133] Cioran, *Ibidem*, p. 135.

> ce înseamnă starea de grație şi reuşeam s-o ating fără să recurg la Dumnezeu, lăsându-mă pur şi simplu în voia impulsurilor şi febrelor mele, în voia nopților albe mai cu seamă. Ce cantitate de veghe am putut acumula atunci! Îi simt încă apăsarea şi oroarea, oroare compensată din când în când de explozii de bucurie greu de îndurat, într-atât erau de puternice, *de răscolitoare* (?), într-atât stările extreme către care mă purtau erau disproporționate față de ceea ce puteam suporta. Îmi forțau barierele firii”[134],

notează Cioran în *Caietele* sale.

Un religios fără Dumnezeu

[UN RELIGIOS, DAR UNUL NECREDINCIOS]

Cioran s-a autodefinit mereu drept un *necredincios*, dar un *religios*. Formula cu care şi-a încheiat „exercițiul de admirație” despre Mircea Eliade („Suntem toți, în frunte cu Eliade, nişte foşti credincioşi, suntem toți

[134] Cioran, *Caiete*, III, p. 260-261.

nişte spirite religioase fără religie”[135]), îl priveşte personal. El a fost într-adevăr un om religios, adică, în limbajul lui Otto, un „cutremurat” în fața numinosului, deci unul care, față în față cu *mysterium tremendum*[136] al lumii, a trăit *cutremurarea*, *mirarea* şi *groaza*. „A fi *religios* înseamnă a simți *misterul,* chiar în afara oricărei forme de credință”[137], nota el în *Caiete*. El a trăit şi a experimentat sacrul, dar nu a crezut în Dumnezeu. Sau, mai precis, a crezut în Dumnezeul personal al creştinismului numai din când în când, în străfulgerările lui de beatitudine[138], când i se părea că până şi plopii se înalță către El. Altminteri, el l-a considerat pe Dumnezeu o „limită”, un partener de adresare în solitudinea înfricoşătoare a nopților albe[139].

[DUMNEZEU CA LIMITĂ]

Poate că această incapacitate a sa de-a crede – a sa, ca şi a lui Blaga – provine chiar din

---

135 Cioran, *Exerciții de admirație*, traducere de Emanoil Marcu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1993, p. 125.

136 Rudolf Otto, *Sacrul*, p. 36.

137 Cioran, *Caiete,* III, p. 267; vezi şi p. 7, p. 251.

138 Cioran, *Caiete*, I, iulie 1965, p. 332.

139 Vezi Cioran, convorbire cu Fritz J. Raddatz, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 160-161.

faptul că a fost copil de preot ortodox. Iar dacă mama sa a fost, cum singur ne spune, necredincioasă, despre starea inițială de credință a tatălui se fereşte, cu obstinată discreție, să ne spună ceva. El se limitează să spună doar că tatăl său era preot:

> „Tatăl meu era preot ortodox, dar maică-mea nu era credincioasă”[140].

În acelaşi timp însă, el îşi notează în *Caiete* o uluitoare amintire de la 8 ani, din aprilie 1919:

> „5 iunie [1967]. Prin 1919 (aveam opt ani), la Răşinari, dormeam în odaia părinților mei. Seara, tata îi citea adesea mamei, cu voce tare, câte o carte. Odată am fost izbit în chip deosebit de nişte lucruri nu tocmai în regulă. Era vorba despre un călugăr rus [...] tatăl lui Rasputin, [...] i-a spus fiului său: «Du-te la Moscova, cucereşte oraşul, nu da înapoi de la nimic şi nu-ți face scrupule, *pentru că Dumnezeu e-un porc de câine*». Fraza aceasta citită de tatăl meu, care era preot, m-a

[140] Cioran, convorbiri cu Lea Vergine, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 127.

răscolit – *şi m-a eliberat*. [...] Cred că n-am închis ochii toată noaptea”[141].

[INSOMNIA ORIGINARĂ]

Iată deci o primă insomnie – incertă, e drept: „Cred că...” –, insomnia liminară: Cioran crede că a fost atât de „izbit” încât n-a dormit toată noaptea. De ce? Pentru că şi-a auzit tatăl, pe preotul Emilian Cioran, citind o blasfemie despre Tatăl ceresc. După cum ne spune el în această amintire singulară, a fost „răscolit” de dubla revelație – dublă deoarece privitoare şi la tatăl său, şi la Dumnezeu – şi, totodată, „eliberat”. Eliberat de norma unui *Dumnezeu bun*, poate chiar de ideea existenței lui Dumnezeu.

Mărturiile lui Cioran despre starea de credință a lui Emilian Cioran sunt, repet, sărace. După moartea tatălui său, întâmplată în 1957, notează undeva, ambiguu, că acesta a murit, „într-o disperare totală”, „în deznădejde”, sensul cel mai probabil fiind de deznădejde religioasă, de necredință.

Emilian Cioran pare a fi din acelaşi stirpe a preoților ortodocşi moderni, întreprinzători, cultivați şi necredincioşi, din

---

141 Cioran, *Caiete*, 1966-1968, II, traducere din limba franceză de Emanoil Marcu şi Vlad Russo, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999, p. 228.

care făcea parte şi Isidor, tatăl lui Lucian Blaga. Şi ar trebui să ne întrebăm în ce măsură viziunea neagră asupra divinității, la Blaga şi la Cioran, are sau nu legătură cu meseria şi cu lipsa de credință ale tații lor.

Aventura mistică

[O CARTE MISTICĂ]

Lipsit de credință dar religios, după cum repetă mereu, fiul popii din Răşinari a intrat, în perioada numită de el a „căderii", într-o aventură strict individuală de căutare a absolutului: mistica. Aceasta, nota el mai târziu,

> „nu e credință, e aventura omului către absolut, e itinerariul sufletului sfâşiat între cunoaştere şi bucurie"[142].

Iar *Pe culmile disperării* este rezultatul acestei „aventuri" şi al extazelor trăite de Cioran în acea vreme. Se pare că ele au fost, *atunci*, patru la număr:

---

[142] Cioran, *Caiete*, III, p. 267.

„Mistica, adică extazul. Eu am avut patru extaze, cu totul, în perioada mea de mare neliniște”[143].

Au urmat, mai târziu, altele:

[EXTAZUL]

„Era la Berlin (în 1934?) într-o dimineața, era 11 fără câteva minute, voiam să iau metroul în stația *Belvedere*, când deodată am simțit un fior «supranatural», certitudinea că *tot* timpul dintotdeauna se concentrase în mine, culmina în mine, şi că eu eram cel care-l face să înainteze, că eram în acelaşi timp creatorul şi purtătorul timpului. / / Această senzație n-a durat mult: o strălucire şi de o intensitate abia suportabile”[144].

În *Caiete*, el mai descrie de altfel asemenea fulgurante beatitudini, recunoscând explicit că a avut acest gen de

[143] Cioran, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, p. 15.

[144] Cioran, *Caiete*, III, p. 172.

experiență de mai multe ori, chiar dacă din ce în ce mai rar:

> „Cu anii, acest gen de experiență a devenit foarte rar. Căci stările extatice (sau cvasi) pe care le-am trăit în viața mea erau legate de insomniile mele”[145].

Şi, cum precizează mereu, acestea sunt:

> „experințe extreme, pe care poți să le trăieşti cu sau fără credință”[146].

Ale sale au fost mai ales *fără*; în depoziția lui, de om care a fost „acolo” şi ştie, el descrie extazul:

> „Beatitudinea extazului e aproape insuportabilă; „o strălucire şi de o intensitate abia suportabile, deşi era asociată cu o impresie de fericire nemaipomenită”[147].

---

[145] Cioran, *Caiete*, III, p. 172.

[146] Cioran, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, p. 15.

[147] Cioran, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, p. 16; *Idem*, *Caiete*, III, p. 172.

Tot el descrie durerea pe care o produce extazul, precum şi pustiirea pe care o aduce încetarea lui, dezolarea de după:

> „Sunt minute extraordinare, care răscumpără viața şi pe care doreşti doar să le vezi apărând din nou. Decepția e, mai ales pentru omul credincios, deosebit de neplăcută. Misticul se simte părăsit, respins de Dumnezeu, amenințat de amărăciune spirituală”[148].

Poate că „necredincioşii” de felul lui Cioran, de fervoarea şi intensitatea lui, nu sunt, de fapt, decât nişte credincioşi (mistici) pe care Dumnezeu i-a dezamăgit şi care, ca să-l pedepsească pentru dezamăgire, se răzbună pe el prin necredință.

Misticul refuzat

[148] Cioran, *Entretiens avec Sylvie Jaudeau*, p. 16; v. şi *Convorbiri cu Cioran*, p. 194.

Deşi cele mai multe din stările extatice ale lui Cioran au fost fără credință, el a avut şi unele cu credință, altfel spus, a avut certitudinea că trăieşte *în grădina lui Dumnezeu*:

> „Insomnie la țară. Odată, pe la 5 dimineața, m-am sculat să admir grădina. Viziune de Eden, lumină supranaturală. În depărtare, patru plopi se înălțau către Dumnezeu”[149],

notează el în *Caietele* sale, după ce o săptămână întreagă a grădinărit pe proprietate unor prieteni, undeva lângă Nantes.

Problema credinței sau necredinței lui Cioran este o chestiune prea complicată pentru a fi rezolvată printr-un *da* sau printr-un *nu*; Cioran însuşi nu a putut răspunde la ea în felul acesta univoc şi a considerat-o printre problemele cele mai serioase şi cu „un caracter mai personal”[150]. „Este aici un întreg domeniu în care n-am ştiut niciodată cum stau”, recunoaşte Cioran într-o epistolă

---

[149] Cioran, *Caiete*, I, iulie 1965, p. 332.

[150] Cioran, *Caiete*, III, p. 104.

din 1967 către exegetul său George Bălan[151]. Chiar credincioşii declarați, observă el într-o însemnare din 1970, nu simt misterul – adică pe Dumnezeu – decât intermitent, în rest, ei doar îşi amintesc că da, sunt credincioşi[152]. Cu o structură religioasă clară şi asumată ca atare – „Teama mea de moarte e de esență religioasă (aşa cred, cel puțin)”[153] – Cioran, care a trăit contactul *direct* cu misterul divinității, s-a declarat totuşi, cel mai adesea, necredincios, foarte probabil din resentiment, ca să se răzbune pe Dumnezeu pentru că nu-i poate percepe misterul în mod continuu şi intens.

[CIORAN, UN CREDINCIOS REFULAT]

Avem, altfel spus, un credincios refulat. Iată pasajul în care este înregistrată explicația acestei frustrări:

> „Sentimentul religios se reduce la sentimentul omniprezenței divinului. Misterul însă nu-l *simțim* întotdeauna. Cel mai adesea nu-l percepem decât intermitent, din când în când. Aşa se face că avem puseuri de religiozitate.

---

[151] Cioran, scrisoare către George Bălan, 1967, în George Bălan, *În dialog cu Emil Cioran*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1996, p. 18.

[152] Cioran, *Caiete*, III, p. 251.

[153] Cioran, *Caiete*, I, p. 344.

> Nu există o *stare* religioasă durabilă. Cel mai adesea credinciosul *îşi aminteşte* că e credincios: ştie că este, chiar când credința-i pare stinsă ori pierdută”[154].

După teribilele (şi teribilistele) experiențe mistice din tinerețe, simpla lor rărire, simplul fapt că nu a putut continua la aceeaşi intensitate l-a umplut de ranchiună, de furie contra transcendentului care nu i se mai revela sau, mai simplu spus, contra lui Dumnezeu. Istoria misticii ne arată că toți misticii au pățit la fel şi că starea aceasta, *de cădere,* se întâlneşte la toți, reprezentând prețul experienței.

[MISTICUL REFUZAT]

La Cioran, prăbuşirea din starea intensă descrisă în volumul de debut s-a tradus în invective la adresa Dumnezeului care-l refuză. Opera lui poate fi citită ca dezlănțuirea unui *mistic refuzat*.

Cărțile de filosofie lirică imediat următoare debutului – *Cartea amăgirilor* şi *Lacrimi şi Sfinți* – conservă dovada încercărilor lui de-a recupera ce-a pierdut, de-a se întoarce în locul acela extraordinar în care fusese. Ele sunt şi o încercare de a-şi înțelege experiența trecută, şi o tentativă de-

[154] Cioran, *Caiete*, III, p. 251.

a se pregăti pentru repetarea ei, eventual prin alte tehnici decât boala şi extazul negru al insomniei. (La fel, putem să considerăm că intensitatea cu care s-a aruncat în 1933 în aventura sa politică totalitară, concretizată în *Schimbarea la faţă a României*, a fost o încercare de-a-şi oferi un substitut care să-i compenseze marea frustrare mistică în care trăia.)

[CĂUTAREA PREMEDITATĂ A MISTICII]

Lacrimi şi Sfinţi (carte apărută într-o perioadă de intensă creştere a conformismului religios şi de aceea rău primită de critica literară din România, ca ireverenţioasă) dovedeşte că tânărul absolvent de filosofie citea nu cărţi de filosofie, nu cărţi de teorie politică, ci... vieţile sfinţilor, despre care adunase surprinzătoare cunoştinţe. Putem presupune că, în biografia acestor sublimi aventurieri ai absolutului, Cioran căuta nu doar o confirmare că experienţele sale au fost de aceeaşi natură, ci şi tehnicile prin care ei au ajuns pe „culmile abisale", la contactul direct cu transcendentul, la extazul mistic; şi mai putem presupune că el dorea să cunoască aceste tehnici pentru a le experimenta, la rândul său. Dorul lui după adevărata sa patrie – după extazul rădăcinilor ultime, al culmilor din adânc – nu l-a părăsit de fapt niciodată. „Toată viaţa voi fi trăit cu sentimentul că am fost *alungat*

din adevăratul meu loc", notează el, recunoscându-se ca unul ce nu aparține lumii acesteia, ci se află în „exil metafizic"[155].

[EXILATUL]

Alteori îşi diagnostichează dorul:

„Nostalgia mea e religioasă"[156].

Uneori, Cioran boceşte pe față: „cât de părăsit sunt de Dumnezeu"[157].

Boala, a doua ruptură

[CĂDEREA DIN PARADIS]

Dacă mutarea din Răşinari la Sibiu a fost, pentru copilul Cioran, o adevărată expulzare din Paradis[158], experiențele pe care le-a trăit

[155] Cioran, *Caiete*, II, p. 25.

[156] Cioran, *Caiete*, III, p. 187.

[157] Cioran, *Caiete*, III, p. 69.

[158] Cioran, convorbire cu Luis Jorge Jalfen, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 60.

în prima tinerețe au reprezentat a doua ruptură din viața sa[159].

Precum Schopenhauer, pe care l-a admirat tocmai pentru că ideile sale se potriveau cu ale autorului *Lumii ca voință şi reprezentare*, Cioran a crezut că istoria omului începe cu o *fisură* ce se instalează între el şi existență: altfel spus, cu o *cădere* din Paradis. La Cioran, paradisul este tocmai starea de contopire – de „indiviziune", cum o numeşte în *Pe culmile disperării* – a omului cu existența. Boala şi oboseala produc însă o fisură între om şi lume şi declanşează, la nivel de specie, *principium individuationis*; de pe urma acestei rupturi, apar cunoaşterea şi conştiința şi, deodată cu ele, timpul, conştiința existenței timpului şi a morții.

[PRIMA ŞI A DOUA CĂDERE]

Nu toți oamenii sunt la fel de departe de Paradis. Din nou în acord cu Schopenhauer (care afirma că suferința, adică individualizarea, creşte pe măsura evoluției speciilor, atingând punctul culminant în geniu), Cioran a crezut că, cu cât un om este mai sănătos, cu atâta este mai apropiat de animal, adică de starea paradisiacă inițială; şi, simetric, cu cât un om este mai bolnav, cu atâta este mai individualizat, mai singur şi mai departe de Paradis. În propria sa biografie, paradisul este de găsit, ca timp în

[159] Cioran, *Apocalipsa după Cioran*, loc. cit., p. 74.

copilărie, iar ca loc în Răşinari. La 10 ani, când tatăl său l-a pus în şaretă şi l-a dus la şcoală la Sibiu, copilul Cioran a simţit prima dar iremediabila fisură. La 16-17 ani, când s-a îmbolnăvit şi a început să-şi simtă organele, a trăit a doua ruptură – „Atunci s-a petrecut ceva în viaţa mea, o *prăbuşire*”[160] –, pentru că a pierdut ultimele resturi de *naivitate*, adică de trăire directă şi naturală a vieţii.

Din acest moment, în care corpul l-a obligat continuu să-l conştientizeze, iar insomnia l-a frustrat de pierderea temporară în inconştientul maternal al somnului, cordonul ombilical care-l leagă pe orice om de existenţă a fost, în cazul lui Cioran, tăiat.

Cioran a regăsit însă existenţa şi comuniunea cu ea printr-o cale extraordinară: prin calea mistică, a extazului. Şi a dorit, mereu şi mereu, să aibă parte de această experienţă aparte – ceea ce, cum singur recunoaşte, nu s-a întâmplat, pentru că, cu timpul, extazele sale au fost tot mai rare. În *Caiete*, el notează în detaliu ceea ce i s-a întâmplat, netrecând sub tăcere *frustrarea* în care trăieşte:

> „Două lucruri care au contat enorm în viaţa mea: muzica[161] şi mistica (deci

[160] Cioran, convorbire cu Gerd Bergfleth, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 102.

[161] Să nu uităm că pentru Schopenhauer muzica este o cale de anulare a individuaţiei.

extazul) – şi care se îndepărtează... // Între douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani, *orgie* a amândurora. Pasiunea pentru ele era legată de insomniile mele. Nervi incandescenţi, întinşi să plesnească în fiece clipă, pofta de a plânge dintr-o fericire insuportabilă... // Toate au fost înlocuite de acreală, de zbucium, de scepticism şi de anxietate. Pe scurt, o scădere a temperaturii lăuntrice – singura explicaţie că mai sunt în viaţă. Căci dacă era să rămân în starea aceea de ebuliţie, de mult mi-aş fi ieşit din minţi”[162].

[IDEI TRĂITE]

Tot ce-a scris Cioran poartă, aşa cum observa undeva şi Ion Vianu, marca dezamăgirii că nu mai trăieşte la altitudinea iniţială a experienţelor extatice din tinereţe. Pentru cine reuşeşte să-i sesizeze mecanismul psihologic, Cioran este de-o autenticitate izbitoare. El are numai *idei trăite* – iar aparenta lor stranietate e stranietate numai pentru cel care, prea sănătos şi prea raţionalist-livresc fiind, nu reuşeşte să intre în logica aceasta arhaică şi trăiristă, specifică lui Cioran. O logică foarte

[162] Cioran, *Caiete*, III, p. 130.

românească, în acelaşi timp, chiar pentru că este arhaică.

[SĂNĂTATEA CA PIERDERE]

Gustând pe cale extatică „rădăcinile iraționale ale vieții”, „rădăcinile ultime ale existenței”, „experiența originarului şi a primordialului”[163], Cioran a devenit, aşa cum am mai semnalat, de o demonică trufie. Experiența aceasta din prima tinereţe a fost atât de covârşitoare, încât el nu s-a mai putut imagina fără ea. Un fragment din *Pe culmile disperării* vorbeşte despre *regretul* pe care îl trăieşte orice bolnav – a se citi: bolnavul Emil Cioran – „după durerea şi boala de care a scăpat”, precum şi despre „pierderea fatală” pe care o aduce însănătoşirea[164]. La fel ca Orfeu, care nu poate să nu se uite înapoi, spre tărâmurile de beznă unde a călătorit, şi Cioran se uită înapoi, cu părere de rău, la boala care i-a mijlocit experiența mistică. Schema romantică a geniului bolnav a favorizat, de altfel, aderența lui Cioran la boală. Nu e lipsită de semnificație întâmplarea din tinerețe, narată mai târziu de Cioran cu autoironie, că, citind o carte despre sifilis (a lui Similianici, *Geniul şi sifilisul*, îşi va aminti

[163] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 29, 44, 45.

[164] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 88-89.

el mai târziu[165]), şi simțindu-se, fireşte, genial, a sperat că este şi el contaminat:

> „Vroiam să fiu sifilitic. Mama m-a obligat să fac un control al sângelui. [...] Mă aflam într-o stare contradictorie; pe de o parte, n-aş fi dorit să pierd această şansă nesperată, pe de alta, preferam s-o ratez”.

Rezultatul negativ al testului Wassermann l-a dezamăgit:

> „la doctor, acesta mi-a spus triumfător: Aveți sângele curat. Nu vă bucurați? – De fapt, nu prea, a fost răspunsul”[166].

Meseria de bolnav. Fişa clinică de maturitate

„Una peste alta, viața e un lucru extraordinar.”
Cioran, *Caiete*, 18 nov. 1959

---

[165] Cioran, convorbire cu Gerd Bergfleth, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 103.

[166] Cioran, convorbire cu Gerd Bergfleth, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 104. Să notăm şi că buletinul de analiză a sângelui este reprodus în vol. Gabriel Liiceanu, *Itinéraires d'une vie*: *E.M.Cioran*, Ed. Michalon, 1995, p. 28. Din păcate, imaginea e foarte ştearsă şi nu permite descifrarea datei.

După lungul episod maladiv din prima tinerețe (autodatat de Cioran în mod diferit, dar între următoarele limite: de la 16-17 ani la 25 de ani, ceea ce ar însemna din 1927 până în 1936), Cioran susține că a rămas bolnav pentru toată viața. „Întotdeauna am fost semibolnav, chiar şi atunci când eram sănătos”[167], notează el la 26 martie 1959. „Mi-am petrecut zilele, se poate spune, în suferință şi-n subprodusele ei”[168], consemnează în *Caietele* sale în toamna anului 1963. „Toată viața am fost bolnăvicios”[169], notează altundeva. Iar dacă la început, prin vitalitatea tinereții, a făcut față dereglărilor sale organice, de la un moment dat bătălia sa cu boala începe să semene cu o încleştare zilnică a lui Iacob cu îngerul. Pentru o perioadă determinată din viața lui (cam din 1958 până prin 1980!), putem reconstitui – din coroborarea scrisorilor, *Caietelor* şi a interviurilor lui Cioran, precum şi din mărturiile celor care l-au văzut – voluminoasa sa fişă clinică.

Pentru anii 1937-1958 informațiile sunt izolate şi formale. De pildă, la sfârşitul Războiului Mondial le scria părinților, liniştitor, că e bine: „Cu sănătatea o duc

---

[167] Cioran, *Caiete*, I, p. 31.

[168] Cioran, *Caiete*, I, p. 204.

[169] Cioran, *Caiete*, I, 1961, p. 73.

destul de bine: sufăr mult mai puțin de nervi, numai din când în când mă mai plictiseşte reumatismul...”[170]; sau: „Cu sănătatea n-am de ce să mă plâng”[171].

Din ianuarie 1958 există însă *Caietele*, aşa că pentru o bună perioadă de timp avem fişa sa clinică, dacă nu completă şi profesionistă, în orice caz bogată.

[CREIER BOLNAV]

În iarna 1958, face gripă, aşa că în februarie notează: „Creier bolnav, stomac bolnav – şi restul, aşijderea”. Este, după ştiința mea, pentru prima dată când filosoful notează o problemă legată a creierului său, iar asemenea notații se vor înmulți pe măsura înaintării în vârstă. Iar în iunie are „febră insuportabilă”.

În 1959 înregistrează, în martie, „a doua gripă în trei luni”; în aprilie recapitulează că „practic, din ianuarie, sunt bolnav”, trecând „de la un beteşug la altul”, căci „natura face experiențe pe mine”. La sfârşit de an, făcând bilanțul, constată că a fost „răcit” o jumătate de an.

În 1960, la sfârşitul iernii, are subfebrilități exasperante, apropierea

---

[170] Cioran, scrisoare către părinți, Paris, 8 sept. 1946, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 19.

[171] Cioran, scrisoare către părinți, 21 oct. 1948, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 28.

primăverii îi „dizolvă creierul” şi, notându-şi dependența de starea vremii, conchide că „La mine, o aparență de sănătate ascunde un fond bolnav”.

[CEAȚA DIN CREIER]

În 1961, notează cu spaimă „ciudata dezagregare a memoriei” şi „ceața care mi se lasă pe creier”, la care se adaugă anxietatea, insomniile, durerile („Totul mă doare. Bietul meu trup!...”), precum şi faptul că soarele îi face, psihic vorbind, rău.

În 1962, filosoful, acum de 51 de ani, îşi consemnează „ramolirea”, apoi se autolinişteşte: toate semnele au apărut „acum vreo treizeci de ani”. La trecerea dintre primăvară şi vară, este „din nou răcit” şi, exasperat de frecvența acestor infecții respiratorii, exclamă: „Şase luni pe an, răcit!” Apoi consemnează „o apăsare permanentă pe creier”. Întreg anul a dus-o greu, deoarece a fost bântuit de insomnii şi „chemat la ordine” de reumatism, pe care şi l-a tratat cu o „cură la Enghien”. Din cauza tratamentelor („Să te tratezi înseamnă să te îmbolnăveşti în alt mod”), are însă insomnii şi îl lasă nervii. Deşi „țin regim alimentar destul de sever şi duc o viață regulată”, totul îi „iese prost”, se simte continuu rău, nu poate să scrie nimic („Un vânt secetos mi-a răvăşit mintea”) şi este „înspăimântat” de „crize[le] de oboseală” care-l paralizează.

[GRIPA]

În 1963 are, pe rând, reumatism sau nevrită, gripă, sinuzită, catar tubar, dureri de stomac, insomnii, o pâclă în creier. Schimbările de vreme îl afectează sistemic („De treizeci de ani furnicăturile astea în picioare la cea mai neînsemnată schimbare a vremii, la drept vorbind, în fiecare zi”).

[FURNICĂTURI ÎN PICIOARE]

Cu toate acestea, îşi păstrează neschimbată părerea că boala îi conferă omului carate specific umane: „nu pot lua în serios un om cu sănătatea neatinsă”, scrie el, căci suferința te face să „te crezi cineva”.

Inspirat de zvârcolirea propriilor sale organe („Nu cred că am vreun organ normal”), din gripele şi sinuzitele care-l încearcă, de „oboseala” creierului propriu, scrie un text despre durere, intitulat *Despre boală* şi publicat ulterior în volumul *Căderea în timp*.

Din când în când îl frisonează spaima pentru soarta creierului său. Poate cu gândul la el a scris o misterioasă rugăciune:

> „Puteri cereşti, ajutați-mă să nu mă destram, nu mă lăsați să pier sub ochii mei, faceți în aşa fel încât să nu fiu spectatorul propriei mele decăderi, ci dimpotrivă, s-o combat sau, dacă nu,

să mi-o însuşesc întreagă, să mă arunc în ea fără regrete!”[172].

[ECLIPSELE MEMORIEI]

În1964 însă, filosoful din mansardă pare mai puțin încercat decât cu un an înainte, dar îşi consemnează disoluția pe care i-o aduce primăvara şi „Abdicările creierului”, adică „Eclipsele zilnice ale memoriei”. Aşa cum Kierkegaard îşi întreba doctorul dacă spiritul nu i-ar putea corecta deficiențele trupului, şi Cioran, înspăimântat de bănuiala unei boli a creierului, se întreabă: „Până unde poate lupta spiritul împotriva uzurii organismului?” Crede, în mod nietzschean, că „urâtul” e provocat „de digestie în primul rând”, şi repetă din nou că „tot ce-i adânc în noi îşi are rădăcinile în fiziologie”.

[GUTUNAR, GASTRITĂ...]

În 1965, începe anul „gutunărit”, apoi are gastrită, iar primăvara îi „începeţoşează” creierul. În aprilie se afla într-o depresie „cumplită” din cauza „materiei” trupului său, „asediat” de beteşuguri. Durerile de tot felul (de picioare, de intestine) îl înnebunesc şi-l ține treaz, aşa că ia morfină să adoarmă.

---

[172] Cioran, *Caiete*, I, p. 191.

Exasperat de eşecul diverselor tratamente şi convins că omul este un animal „sortit bolii”, intră în grevă medicală: „Am hotărât să nu mă mai îngrijesc: fie ce-o fi. [...] să nu-i mai deranjăm pe medici”[173]. Dar, în scurtă vreme după asta, e la Spitalul Cochin (acel spital în care a sfârşit...), pentru un consult reumatologic. Repetă ceea ce ştia de mult, din anii când scria *Pe culmile disperării*: „Omul nu este doar un animal bolnav, el este *produsul* maladiei”. Moartea, pe care o răsucise, exaltat, pe toate părţile în tinereţe, declarând însă cinstit că o detestă, se insinuează în meditaţia lui; aşa cum observase Seneca, în *Scrisorile către Luciliu*, că oamenii se tem de moarte deoarece le e frică „să nu fie nicăieri”[174], şi Cioran se teme de moarte pentru că ea este „absenţă a tot”:

> „Totul, chiar şi boala, mai degrabă decât *absenţa* a tot”[175],

exclamă el, după ce încercase să-şi domesticească groaza şi să se familiarizeze cu ideea că „sunt condamnat”.

---

[173] Cioran, *Caiete*, I, 321.

[174] Seneca, *Scrisori către Luciliu*, traducere şi note de Gheoghe Guţu, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1967, p. 254.

[175] Cioran, *Caiete*, I, p. 351.

[CREIERUL SE ÎNTUNECĂ]

În 1966, suferă de insomnie, agitație nervoasă, melancolie, stomac, ficat, picioare, nervi, dureri de urechi, sinuzită, dureri de picioare, creierul i se „înceţoşează, se întunecă", a slăbit „îngrozitor" şi „întotdeauna mă doare *ceva*". Îşi petrece luna august la Talamanca, constatând încă o dată că oriunde se duce îşi ia bolile cu el, că soarele îi „întărâtă" suferința. Îndură memorabila „noapte de la Talamanca" (31 iulie 1966), când este pe punctul să se sinucidă[176].

[TOTUL SUFERĂ]

În 1967, sâcâit de durerile de tot felul, socoteşte boala o „proprietate esențială" a materiei, care atinge „tot ce *este*: chiar piatra poate fi atinsă"[177]. Este înfricoşat de „semne[le] evidente ale unui ramolisment cerebral" şi se teme pentru „viitorul creierului meu".

În 1968, Cioran are în sfârşit un an liniştit, întrerupt numai din când în când de suferințe: „Trupul acesta asediat de durere".

În 1969, îşi începe anul promițător, cu insomnii, continuă cu dureri de urechi,

---

[176] Cioran, *Caietul de la Talamanca*, *Ibiza, 31 iulie-25 august 1966*, text ales de Verena von der Heyden-Rynsch, traducere din franceză de Emanoil Marcu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2000, p. 28, 40, 13.

[177] Cioran, *Caiete*, II, p. 254.

„oboseală a creierului”, „digestie chinuită”, durerile de picioare pentru care „Medicii n-au nicio explicație”, reumatism, sinuzită etc. E totuşi destul de rezistent pentru a face, în septembrie, „un tur al Pirineilor şi chiar mai departe, evident pe jos”[178].

În 1970, constată că are „tensiunea mărită”, suferă de stomac, reumatism, insomnii („Toate relele moştenite”, cum îi scrie el lui Aurel[179]), se procopseşte cu o sciatică, iar în august e ciuruit de „dureri peste tot”, semn că „Trupul mă lasă baltă”[180]. Cel mai grav este însă pentru el ce i se întâmplă cu mintea: „frizez ramolismentul”.

În 1971, corpul său „nu e în cea mai bună stare”[181], căci, „răcit de la naştere”[182], suferă de rinită, dureri de cap, gastrită, „o oboseală înnăscută”, are insomnii cumplite care-i dau impulsuri sinucigaşe. Profeţeşte că va veni o zi în care omul va „lecui toate bolile”[183], dar perspectiva nu-l încântă –

---

[178] Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, p. 76.

[179] Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, p. 82.

[180] Cioran, *Caiete*, III, p. 206.

[181] Cioran, scrisoare către Arşavir Acterian, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 204.

[182] Cioran, *Caiete*, III, p. 314.

[183] Cioran, *Caiete*, III, p. 330.

dimpotrivă, i se pare un „țel catastrofal”[184], poate fiindcă socoteşte boala o „inițiere” fără de care „nu înțelegem ce e mai important”[185].

[BOALA – O INIȚIERE]

În 1972, cu câteva zile înainte de a împlini 61 de ani, un consult medical îi stabileşte: „Hipertrofia prostatei. Boală de bătrân. Hipertensiune arterială, hipertrofia ficatului etc., etc.”, iar el comentează: „Beteşugurile vârstei. Din nenorocire, ele au început pentru mine încă din adolescență, din copilărie”[186]. De-a lungul anului, îl mai încearcă insomniile, durerile de picioare, o lungă sinuzită etc., prilej de-a-şi observa „lenta şi metodica degradare a organelor”[187].

[DEGRADAREA ORGANELOR]

În 1973, în ciuda vaccinului „homeopatic” pe care l-a făcut, se îmbolnăveşte repetat de gripă; apoi: „amigdalită infecțioasă”, reumatism, probleme cu vederea etc.

---

[184] Cioran, Convorbire cu François Fejtø, 1989, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 227.

[185] Cioran, *Caiete*, III, p. 317, 332.

[186] Cioran, *Caiete*, III, 29 martie 1972, p. 377-378.

[187] Cioran, *Caiete*, III, p. 402.

În 1974, suferă de gastrită, face gripă, şi mai ales se plânge că uită: „Îmi aduc aminte perfect de copilărie, dar întâmplările care mi-au marcat vârsta de mijloc se şterg treptat”[188].

În 1975, îşi începe anul cu o noutate: are probleme oculare („văd «musculițe» tot timpul”) şi, pentru că boala „nu se poate trata”, ca un adevărat „fiu al mamei”, cum s-a socotit mereu, se interesează la Relu dacă nu cumva mama lor a suferit de aceeaşi afecțiune[189]. În curând însă îşi scot capul şi mai vechile lui beteşuguri: o sinuzită de care „trage” mai multe săptămâni, o stare abulică care-l face să tremure pentru creierul său, gripă etc.

În 1976, după ce scapă de rituala sa depresie de primăvară, doctorii îi descoperă, în iulie, „exces de acid uric”. Iar în august recunoaşte că

[PATRUZECI DE ANI DE DURERI DE PICIOARE]

„nu mă simt bine. Mă doare stomacul, mă dor continuu picioarele (patruzeci de ani de martiriu!), insomnii etc.”[190].

---

[188] Cioran, scrisoare către Arşavir Acterian, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 216.

[189] Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, p. 128.

[190] Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, p. 146.

Spre sfârşitul anului are „iarăşi necazuri cu sinuzita, cu gâtul” şi conchide: „Spiță degenerată!”[191].

În 1977, este o „maşină hârbuită” de „ereditatea [sa] artritică”, de la care „mi se trag toate”[192]: „musculițele” de la ochi şi cataracta, astenia şi anemia, gripa, „stomacul prăpădit” de gastrită, inima slăbită etc. În fața atâtor „vătămări” corporale, cel ce făcuse pe vremuri elogiul bolii ca instrument de revelație exclamă acuma, dezolat: „E uimitor cum ne degradăm din punct de vedere fizic o dată cu trecerea anilor”[193]. În 1976 sau în 1977 Cioran este, la un moment dat, suspect de cancer[194].

În 1978, pacientul Cioran e staționar, căci, în afara unei lungi „gripe urâte” din iunie şi a unei gastrite în noiembrie, nu se mai plânge de nimic.

În 1979, conform puținelor surse existente, Cioran pare, din nou, într-un an

---

[191] *Ibidem*, p. 149.

[192] *Ibidem*, 10 ian.1977, p. 150.

[193] *Ibidem*, 22 septembrie 1977, p. 158.

[194] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, textes réunis par Norbert Dodille et Gabriel Liiceanu, Paris, Montréal, L’Harmattan, 1997, p. 28.

bun, el plângându-se numai de „neurastenie”.

[ARTERIOSCLEROZA DE FAMILIE]

În 1980, are „temeri cumplite legate de antecedentele mele familiale”, mai ales din partea mamei, căci „ea şi cele şase surori ale ei au murit de arterioscleroză”, dar şi din partea tatălui, unde are un „bunic beţiv”. Din nou temător pentru soarta creierului său, Cioran exclamă: „Mare păcat că spiritul nu şi-a găsit alt sălaş decât creierul”[195]. În mai are o gripă cu traheită, care-l ţine trei săptămâni şi-l istoveşte peste măsură.

În februarie 1981 i se plânge lui Relu de rinită şi de consecinţele ei, „dureri de cap”, iar încă necunoscutei Friedgard Schulte-Thoma îi mărturiseşte că „toată viaţa mea a fost o confruntare cu trupul meu”[196]. Dar, după ce o cunoaşte, filosoful, îndrăgostit de frumoasa nemţoaică şi euforizat de chinuitor-miraculoasa lui poveste de iubire, se însănătoşeşte: „«Sănătatea» mea nu e tocmai rea”, îi scrie el lui Relu[197].

---

[195] Cioran, scrisoare către Constantin Noica, 9 aprilie 1980, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 310.

[196] Cioran, scrisoare către Friedgard Thoma, 19 febr. 1981, în Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, traducere de Nora Iuga, Bucureşti, Ed. EST, 2005, p. 19.

[197] Cioran, scrisoare către Relu, 23 iulie 1981, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 190.

[UN FILOSOF ÎNDRĂGOSTIT, DECI SĂNĂTOS ŞI FERICIT]

Chiar şi insomniile sunt mai uşor de dus, iar Cioran se recunoaşte „fericit”: „Mă plimb în toiul nopții ca o fantomă, pe jumătate fericit, pe jumătate uluit”[198].

[UN DOMN FRAGIL]

După acest „an de autoflagerare” prin iubire, Cioran pare, vreme de aproximativ un deceniu, conform puținelor documente şi mărturii existente, sănătos sau măcar stabilizat. Din când în când, câte o frază de genul „lată-mă iarăşi pradă *metehnelor* cu care m-a înzestrat mama”[199], sau „Sănătatea mea lasă de dorit”[200], ori câte-o informație marginală în vreun interviu – cum e aceea că a făcut o radiografie[201] –, ne amintesc că Cioran este un domn vârstnic şi legitim fragil.

Grija pentru propriul său intelect n-a dispărut: „Te plângi că te lasă memoria. Am

---

[198] *Ibidem*, scrisoare către Relu, 12 august 1981, p. 190.

[199] *Ibidem*, scrisoare către Relu, 19 februarie 1985, p. 195.

[200] Cioran, scrisoare către Gabriel Liiceanu, 21 septembrie 1991, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 291.

[201] Cioran, convorbire cu Fritz J. Raddatz, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 153.

şi eu această *meteahnă*”[202], îi scrie el lui Arşavir Acterian, în 1986. Dar, până să bage de seamă şi prietenii, va mai dura ceva vreme.

Cu Cioran la doctor

[OMUL CIVILIZAT MERGE LA DOCTOR]

„...omul occidental, omul civilizat [...] dă buzna la doctor, la farmacist...”[203], observa, cu o anume dezaprobare, filosoful, într-un interviu din 1982. Cioran însuşi a fost un om civilizat şi, aşa cum lua trenul[204], se ducea şi la doctor: nu numai în Sibiu, la laboratorul de analize al doctorului Albert Zink, pentru a controla dacă este sau nu contaminat cu „Treponema pallidum” presupus dătătoare de geniu, ci şi în Paris sau în Dieppe. Bântuit de simptome algice precum o casă veche de stafii, filosoful a făcut repetate tentative să probeze, în faţa instanţei supreme, adică a doctorilor, că ele sunt *semne* cuantificabile ale unor maladii

---

[202] Cioran, scrisoarea din 13 iulie 1986 către Arşavir Acterian, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 231.

[203] Cioran, convorbire cu Luis Jorge Jalfen, 1982, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 46.

[204] Cioran, convorbire cu Fritz J. Raddatz, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 154.

reale, care au nume şi – spera el – şi tratament. Marea sa problemă a fost, „dintotdeauna”, „Cum să nu *mai* sufăr?”[205]

[CUM SĂ NU MAI SUFĂR?]

Caietele şi scrisorile lui Cioran (mai ales acelea către fratele său) înregistrează, adesea în treacăt, diverse cure terapeutice, urmate, cel mai probabil, la indicația unor medici. După cum îl chestiona casieriţa de la clinica de pe strada Assas , dacă „*acum*” lucrează sau e şomer[206], rezultă că filosoful era pacient vechi la această clinică, unde se duce la un moment dat să-şi desfunde o ureche. La fel, el a făcut repetate cure de apă sulfuroasă la Enghien, pentru a-şi trata, ca odinioară la Ocna Sibiului şi la Techirghiol, misteriosul său reumatism. Apatrid şi nicidecum bogat („Boala a venit să dea savoare caliciei mele, să-mi *condimenteze* sărăcia”, nota Cioran în iarna anului 1957[207]), lipsit de „relații” care să-i netezească accesul în lumea medicală, Cioran face coadă, ca orice muritor de rând, la ghişee:

---

[205] Cioran, *Caiete*, III, 1969, p. 35.

[206] Cioran, *Caiete*, III, p. 28.

[207] Cioran, *Caiete*, I, p. 15.

> „Cochin. M-am dus pentru o consultație. Vreme de o jumătate de oră am fost trimis de la un ghişeu la altul”[208].

La fel, „copleşit de nelinişte”, îşi face veacul în fața unor cabinete medicale:

> „Trei ore petrecute în sala de aşteptare a unei clinici”[209].

Cu frecventele sale infecții respiratorii, cu o boală reumatismală ori o artrită, cu hipertensiune, gastrită, insomnie, hiperexcitabilitate nervoasă, depresii ciclice, oboseală cronică (iar în final, cu boala Alzheimer), Cioran este un suferind etern şi etern exasperat că-şi simte fără încetare trupul. Mersul la doctor îl consuma enorm, ca dovadă diagnosticul de „emotivitate” pe care i l-au pus doctorii – fireşte, „incompetenți”.

---

[208] Cioran, *Caiete*, III, 13 mai 1971, p. 337.

[209] Cioran, *Caiete*, I, vara 1963, p. 189.

În secret, adică în *Caiete*, acest pacient emotiv şi-a permis să recunoască exactitatea diagnosticului:

> „«Emotivitate» – acest cuvânt oribil de care se slujesc medicii incompetenți – exprimă totuşi cu exactitate starea în care mă aflu de obicei”[210].

Părerea lui despre doctori e, bineînțeles, rezervată, ba chiar proastă de-a binelea: un gastroenterolog are un „aer satisfăcut, vreau să spun *neghiob*”[211]; un „mare cardiolog”, pe care-l întâlneşte la un cocktail, este de-o ignoranță totală în fața vieții:

> „Ai fi zis că-i un notar de provincie sau un băcan din Paris”[212],

îl insultă, cu satisfacție, Cioran. Filosoful încearcă în secret să-şi ia revanşa asupra tagmei medicale: îi vorbeşte marelui

---

[210] Cioran, *Caiete*, I, 1965, p. 320.

[211] Cioran, *Caiete*, I, 13 aprilie 1965, p. 313.

[212] Cioran, *Caiete*, I, p. 188-189.

cardiolog „ignorant” toată seara (ne putem imagina ce!), stupefiindu-l:

„Se minuna de tot ce-i povesteam”[213].

Cioran nu pare deloc conştient de efectul cel mai probabil ambiguu pe care i l-a produs „marelui medic, fost profesor la facultatea de medicină”, căci creatorii nu-şi pot, totuşi, conştientiza şi măsura enorma stranietate intrinsecă pe care o au în comparație cu normalitatea caldă şi sănătoasă a celorlalți oameni.

Uneori, pacientul, sătul de incursiunile în lumea doctorilor şi de rezultatul echivoc al tratamentelor lor, intră în grevă: decide să nu mai meargă la doctor:

[GREVA MEDICALĂ]

„Nu vreau să ştiu ce am, am rupt-o cu doctorii”,

notează el în noaptea – „cumplită”, cu „Dureri neîntrerupte de picioare” – de 30 mai 1963[214]. Peste câteva zile însă îl găsim la

[213] Cioran, *Caiete*, I, p. 188-189.

[214] Cioran, *Caiete*, I, 30 mai 1963, p. 180.

Clinica Cochin, aşteptând cu ceasurile o consultaţie, nelinişţit la culme, ba chiar mizantrop de atâta durere. Peste două veri, scenariul se repetă:

> „Am hotărât să nu mă mai îngrijesc: fie ce-o fi. [...] Durerile de care sufăr vin de departe: să nu-i mai deranjăm pe medici”[215],

notează pacientul în vara anului 1965. Şi, imediat, o altă însemnare ne spune că:

> „Azi dimineaţă, la Cochin, m-a văzut un mare specialist în reumatologie”.

[CIORAN – MATERIAL DIDACTIC]

Ca pacient de rând, filosoful aşteaptă cuminte „două ore”, apoi, şi mai semnificativ, e examinat de faţă cu studenţii, ca un adevărat material didactic, adică aşa cum în sistemul sanitar francez sunt utilizaţi numai pacienţii cu asigurare medicală de tip social:

---

[215] Cioran, *Caiete*, I, p. 321.

„Specialistul mă examinează rapid şi se întoarce către elevii săi: «E ceva *subiectiv*»„[216].

Iar Cioran, care sperase să scape de „furnicăturile permanente pe care le am în picioare de treizeci de ani”, înghite şi situația şi explicația, ba e chiar mulțumit. Mai mult, deşi de data asta îşi dă limpede seama că „marele specialist” l-a socotit „țicnit”[217], nu e furios, ci doar bucuros – „spre marea mea uşurare” – că nu are o boală gravă.

El a continuat să facă, prin policlinici sau spitale, „experiența *sordidă*”[218] a propriului corp, lăsându-se examinat şi tratat ba pentru una, ba pentru alta; pentru tensiune (iar tratamentul s-a dovedit „catastrofal” pentru stomacul său bolnav de gastrită[219]), apoi pentru prostată („M-au consultat astăzi trei medici. Hipertrofia prostatei. Boală de bătrân. Hipertensiune arterială, hipertrofia ficatului etc., etc.”[220]), pentru ochi („Doctorul mi-a zis să mă duc iar

---

[216] Cioran, *Caiete*, I, p. 321.

[217] Cioran, *Caiete*, I, 1965, p. 321.

[218] Cioran, *Caiete*, III, martie 1972, p. 378.

[219] Cioran, *Caiete*, III, 16 aprilie 1970, p. 172; *Scrisori către cei de-acasă*, 1 iunie 1970, p. 83.

[220] Cioran, *Caiete*, III, 29 martie 1972, p. 377.

la control peste şase luni sau un an”[221]), pentru alte şi alte afecțiuni. Atitudinea sa față de medici oscilează între „imbecilii de doctori” (care diagnostichează greşit boala Simonei[222]) şi „Aici sunt mari specialişti”[223], „un renumit oftalmolog...”.

[IMBECILII DE DOCTORI]

În a doua jumătate a anilor ‘70, Cioran, cu o situație materială mai bună („Situația mea materială s-a îmbunătățit o dată cu vârsta”[224]), cu o notorietate consolidată, are mai uşor acces la cabinete şi clinici bune. El îşi permite să consulte „doi sau trei” specialişti şi să facă analize vreme de şase săptămâni, plătind sume importante – „m-a costat trei mii de franci” – pentru investigarea stării sale de sănătate.

Iar la începutul anilor ‘80, de la „imbecilii de doctori” Cioran ajunge la prietenia cu doctorii[225] („Am prieteni doctori aici...”[226]) şi la îmblânzirea relațiilor sale nu

---

221 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 21 ianuarie 1977, p. 150.

222 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 9 iulie 1971, p. 93.

223 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 21 ianuarie 1977, p. 150.

224 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 23 iunie 1980, p. 182.

225 Cioran, scrisoarea din 9 mai 1980, 17 mai 1980, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 179, p. 180.

226 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 9 mai 1980, p. 179.

cu trupul său, ci cu sistemul sanitar în care acesta putea fi îngrijit.

[AM PRIETENI DOCTORI]

Întotdeauna, în ciuda furiei lui contra medicilor, Cioran le-a luat în serios indicațiile şi le-a aplicat cu sfințenie. Din vara anului 1958, el începe lupta cu „stimulentele" care-i condiționau scrisul dar care-i fuseseră brusc „interzise": tutunul, cafeaua, alcoolul. Se lasă de fumat şi de cafea – dar, în momentele de disperare absolută, că nu poate scrie „decât intoxicat de tutun"[227], se reapucă să fumeze –, iar ca să se autoîncurajeze, îşi repetă că „stomacul, gâtul, totul este şubrezit din cauza tutunului"[228]. La fel, el ține regim alimentar, eliminând pe rând din alimentație grăsimile, sarea şi tot ce i-ar putea afecta „arterele"; mai mult, duce „o viață regulată"[229], dar constată că, de când e aşa de „rațional", „tot ce fac iese prost", în sensul că nu mai poate scrie: „Mintea mea funcționează doar ajutată de dezordine şi de stimulente"[230], recunoaşte el cu amărăciune. Din când în când, se lasă tentat sau corupt de deliciile unui „chief",

[227] Cioran, *Caiete*, I, p. 195.

[228] Cioran, *Caiete*, I, p. 193.

[229] Cioran, *Caiete*, I, vara 1962, p. 108.

[230] Cioran, *Caiete*, I, iulie 1962, p. 108.

cum e în noaptea de 1 spre 2 iulie 1966, când cinează cu E [Eugen Ionescu?].

[UN CIORAN „BEAT CRIȚĂ”]

Rezultatul e pe măsură: se întoarce acasă la 3 după miezul nopții, „beat criță”, iar dimineața suportă consecințele: „mahmureală, vomă, o țâfnă morbidă”[231].

Înspăimântat de „arterioscleroza noastră de familie”[232] şi de ceața din propriul creier, respectă interdicția de sare şi de grăsimi şi e satisfăcut că „După patruzeci de zile de regim, fără sare fireşte – starea sănătății mele s-a ameliorat”[233], tensiunea fiind „acum la limita normală”[234]. Pentru că uleiul „E dăunător pentru artere, pentru inimă, pentru tot, ca şi untul de altminteri”[235], şi pentru că el are probleme atât cu arterele, cât şi cu stomacul („credincioasa mea gastrită”), Cioran respectă „un régime terrible”, mâncând „des

---

231 Cioran, *Caiete*, II, notă din 1966, p. 67.

232 Cioran, *Caiete*, II, 17 octombrie 1966, p. 121-122.

233 Cioran, scrisoare către Relu, 1 iunie 1970, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 83.

234 Cioran, scrisoare către Relu, 11 nov. 1970, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 86.

235 Cioran, scrisoare către Arşavir Acterian, 12 apr. 1974, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 212.

légumes cruits à la vapeur, des céréales complètes”[236].

[UN REGIM AUSTER]

Vizitatorii ocazionali ai celebrei sale mansarde erau primiți în aroma tizanelor cu care se „îmbăta” Cioran, căci „încăperea [...] mirosea întotdeauna plăcut, din cauza ceaiurilor de plante şi a legumelor proaspete pe care le fierbe chiar el în aburi”[237].

El respectă dietele prescrise de doctori, ba, mai mult, cu spiritul lui excesiv, le duce mai departe; Simone Boué observa, cu afectuoasă ironie postumă, că partenerul ei de viață „c’était un grand, grand adepte de *La Vie Claire*”[238], făcând cumpărăturile la magazinele cu hrană ecologică şi mâncând numai lucruri proaspete. Dacă pleca la Dieppe, în cuibul lui de pasăre, arunca tot conținutul frigiderului din Paris, iar la destinație Simone cumpăra totul proaspăt, şi tot aşa la întoarcerea în Paris[239]. Sandei Stolojan i-a spus, satisfăcut, că a trăit aşa

---

[236] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, p. 28.

[237] Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane*, *Jurnal din exilul parizian*, traducere de Micaela Slăvescu, revizuită de Sanda Stolojan, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1996, p. 96.

[238] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, p. 28.

[239] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, p. 27.

de mult datorită hranei lui sănătoase[240], preparate uneori de el însuşi, alteori de Simone, care-l răsfăța cu tartă cu căpşuni şi infuzie de busuioc. În plus, încolțit de multele lui suferințe, recunoaşte că „chimioterapia a devenit o realitate". Dar, descurajat de efectele secundare ale unor medicamente care-i iritã stomacul, caută leacuri naturiste şi homeopatice, ajungând, după trei luni de autotratament cu „frunze de coacăze, de rozmarin, de cimbru", plus „întregul arsenal al homeopatiei", „literalmente *beat* de infuzii, intoxicat de sedative"[241].

[BEAT DE INFUZII]

Tot aşa, caută să-şi prevină extenuantele lui gripe, care-l imobilizau mai multe luni pe an: îşi face anual „un vaccin homeopatic"[242]; dar când se îmbolnăveşte totuşi de gripă, află, exasperat, că acesta „nu protejează decât două luni pe an", şi-şi dă seama că n-a luat singurul leac „cu adevărat eficace", adică vaccinul de la Institutul Pasteur[243]. Când

---

[240] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade, Jurnal din exilul parizian*, traducere de Michaela Slăvescu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999, p. 60.

[241] Cioran, *Caiete*, I, toamna 1965, p. 354.

[242] Cioran, scrisoare către Relu, 17 ian. 1970, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 79.

[243] Cioran, scrisoare către Relu, 17 februarie 1973, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 104.

gripa îl pocneşte din senin iar el se doftoriceşte cu „leacuri băbeşti” din plante, e constrâns să recunoască că ele nu sunt bune de nimic şi, dezgustat, trece la antibiotice. Tot pe linia unei vieţi sănătoase, pentru a-şi trata astenia şi anemia, Cioran umblă cu bicicleta şi apoi pe jos, străbătând, ca un drumeţ din secolul al XVIII-lea, câte 30 de km pe zi. Sau, mai grozav, filosoful – care se visa *pădurar* sau *grădinar* – lucrează cu voluptate grădinile prietenilor: grădina lui Tacou, de la Varengeville ori cea din Nantes, a unui anume Nemo.

[TERAPIA PRIN GRĂDINĂRIT]

Grădinăritul îl însănătoşeşte în mod miraculos, îi „face bine în chip absolut”, astfel încât la sfârşitul unei dimineţi de grădinar uită de orice boală şi are, minune, o „senzaţie de bucurie, de fericire chiar”[244].

Preceptul său fiind că „Bolnavii se cunosc mai bine pe ei înşişi decât o pot face doctorii”[245], Cioran îşi administrează şi alte tratamente, de la tablete de vitamina C (dimineaţa, pentru prevenirea gripei) la ora de somn de după-amiază. A fost, cum spune Simone Boué, teoreticianul şi practicianul

[244] Cioran, *Caiete*, I, 1965, p. 337.

[245] Cioran, scrisoare către Relu, 7 martie 1981, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 188.

siestei[246], care „îmi pune mintea în funcțiune”[247]. „Cura supremă” este să stea în pat, pe întuneric, să somnoleze sau să chiar doarmă, pentru că „Tot ce diminuează activitatea conştiinței e salutar”[248].

[SIESTA]

„În afară de somn, nimic nu mă *ajută*”[249], spune Cioran cel veşnic angoasat de „eclipsele” şi cețurile creierului său. De fapt, nici „abisul matern”[250] al somnului de după-amiază nu îl ajuta întotdeauna, el deşteptându-se uneori „cu o senzație de apăsare şi cu dureri peste tot”[251].

[PĂRINȚII CARE NU S-AU ABȚINUT]

Asaltat de trupul său şubred până la limita la care exclamă: „Ah, părinții ăştia care n-au putut să se abțină!”[252], pacientul Cioran are ca problemă eternă cum să facă

---

[246] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, p. 28.

[247] Cioran, *Caiete*, II, martie 1967, p. 201.

[248] Cioran, *Caiete*, III, vara 1970, p. 182.

[249] Cioran, *Caiete*, II, martie 1967, p. 201.

[250] Cioran, *Caiete*, II, notă din 1967, p. 174.

[251] Cioran, *Caiete*, I, iunie 1962, p. 96.

[252] Cioran, *Caiete*, II, 10 iunie 1966, p. 58.

să nu mai sufere[253] şi, apoi, cum să facă „să lucreze”, adică să scrie. Deoarece bolile (care în tinereţe i-au declanşat creativitatea, dar acum i-o distrug cu desăvârşire), dieta şi medicaţia i-au „stins” mintea şi l-au adus într-o sterilitate scriitoricească înnebunitoare, când reuşeşte să scrie, constată, fericit, că scrisul însuşi este o vindecare, chiar dacă numai a dezordinilor psihice; de pildă, scriind despre sinucidere, recunoaşte cinstit că „obsesia pe care o aveam s-a dezumflat considerabil. Ceea ce dovedeşte că nu e chiar atât de rău să fii autor”[254].

Cu mintea lui deterministă, el a scormonit continuu după cauzele răului fizic ce l-a măcinat, dobândind certitudinea că mama „mi-a transmis toate infirmităţile ei”[255]. Pe lângă cauza ereditară, pe care o invocă la tot pasul, Cioran mai numeşte „excesul” în care a trăit în tinereţe, în primul rând cel de somnifere şi de tutun[256]. La aceste cauze majore se adaugă schimbările de anotimp şi de vreme, precum şi soarele. Mai ales primăvara îl „dizolvă”, cu creier cu tot, producându-i depresii şi angoase. Vara însă îl înnebuneşte prin lumină, prin soare,

---

253 Cioran, *Caiete*, III, 1969, p. 35.

254 Cioran, *Caiete*, III, 1969, p. 125.

255 Cioran, *Caiete*, II, 19 oct. 1966, p. 125.

256 Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 13 dec. 1978, p. 168.

căci „Soarele e duşmanul omului”[257], al creierului, al vieții... Precum Caragiale, care respira liniştit numai sub cerul acoperit, şi Cioran se visează sub un plafon veşnic de nori care cern lumina solară: „Am o nevoie fizică de nori”[258].

[CERUL ACOPERIT]

Orice schimbare, de vreme sau de anotimp, îl înnebuneşte: „Fiecare anotimp mă strânge ca o menghină”[259]. În Paris, se consideră persecutat de vremea umedă, în Ibiza (la Talamanca), e exasperat de lumina necruțătoare:

> „Băi de mare, vânt, căldură – totul îmi stârneşte bolile, mi le-ntărâtă, mă face conştient de ele”[260].

În general, schimbarea de anotimp îl tulbură profund:

---

[257] Cioran, *Caiete*, I, p. 266.

[258] Cioran, *Caiete*, II, iunie 1966, p. 62.

[259] Cioran, *Caiete*, I, 1965, p. 341.

[260] Cioran, *Caietul de la Talamanca*, p. 40.

„Fiecare anotimp face din mine un alt om; primăvara îmi dă idei suicidare, vara la fel. Variațiile de temperatură fiind prea bruşte în Nord, a trăi acolo e pentru mine un chin ce sporeşte cu vârsta”[261].

[PRIMĂVARA ÎMI DĂ IDEI SUICIDARE]

Tot de aceea, o călătorie cu trenul în tovărăşia lui Cioran era o aventură, deoarece pacientul schimba de câteva ori locul, în căutarea unui colț fără curent şi fără variații de temperatură[262].

Uneori, mintea lui, în neodihnă perpetuă ca marea, fantasmează climatul ideal: au loc fără curenți de aer, o țară „cu *minimum* de climat”[263].

[STRĂINUL]

Dar, în realitate, în această lume cu anotimpuri, pe care el *n-a dorit-o*, în care a căzut pentru că părinții „nu au putut să se abțină”, pe care o iubeşte însă cu patimă, el este un *străin*: o apariție care îşi conservă condiția sa, ontic diferită de a celorlalți

[261] Cioran, *Caietul de la Talamanca*, p. 18-19.

[262] Simone Boué, *Interview*, in *Lectures de Cioran*, p. 30.

[263] Cioran, *Caietul de la Talamanca*, p. 19.

muritori, de expulzat din paradisul prenaşterii.

Meseria de a fi bolnav

[UN OM OCUPAT]

Cu atâtea simptome şi boli, cu atâția doctori şi atâtea tratamente, cu atâtea nostalgii după Dincolo şi cu atâtea angoase, Cioran a fost, ca orice bolnav, un om foarte ocupat. A recunoscut, de altfel, cu sarcasm surd şi autoironie, că bolitul îi consumă tot timpul şi toată energia, încât nu poate nici scrie, nici compătimi pe altcineva.

> „Beteşugurile mele îmi iau atâta timp, că nu le mai pot suporta şi pe ale altora. Nu am *spațiu* de cedat unor suferințe străine; sunt copleşit de ale mele, am capitulat în fața lor”[264].

Alteori observă înrăirea, închistarea bolnavilor în propriul lor egoism; iar la un moment dat realizează, pe proprie piele, că:

---

[264] Cioran, *Caiete*, II, 1966, p. 34.

„Bolnavii sunt oameni foarte ocupați: sunt prea solicitați de suferințele lor pentru a avea *timp* să se sinucidă”[265].

[DE CE NU S-A SINUCIS CIORAN]

Diverşi comentatori ai lui Cioran, inclusiv iubita sa, Friedgard Thoma, s-au întrebat de ce nu s-a sinucis la timp Cioran. Principal răspuns este că pentru Cioran sinuciderea nu a fost un țel, ci o supapă psihică, o ieşire de rezervă, cum e scara de incendiu pentru clădiri sau ca un cont la bancă, de care te atingi numai dacă n-ai încotro; o supapă ce-i permitea să trăiască, să suporte viața aşa cum e, cu gândul că, dacă nu mai poate, deschide uşa de rezervă. Iar un al doilea răspuns este chiar starea de permanentă boală în care s-a aflat Cioran. Adică, un pacient cu bolile lui Cioran este atât de tulburat de duşmanul din corpul său, cu care luptă clipă de clipă, încât nu găseşte niciodată limpezimea mentală care să-i permită să decidă, în cunoştință de cauză, dacă n-ar fi mai bine să se sinucidă şi dacă nu cumva a chiar venit momentul s-o facă. Putem să presupunem că, atunci când Cioran scrie că bolnavii sunt prea ocupați cu suferirea ca să mai aibă timp să se sinucidă, aşa ceva avea în vedere.

---

[265] Cioran, *Caiete*, II, notă din 1968, p. 284.

Căutând neîncetat o alinare pentru durerile sale trupeşti („Pentru mine, cuvântul *trupesc* are sensul său plin”[266], ricana filosoful, care, într-adevăr, şi-a trăit ideile cu trupul şi le-a scos din trup ca dintr-o fântână), Cioran nu are considerație filosofică şi literară decât pentru cei din tagma lui: pentru Pascal, Dostoievski, Nietzsche, Baudelaire, care au suferit, şi ei, prea mult. Deşi la maturitate bolile au încetat de a-l mai inspira, ca-n tinerețe, la scris, el le-a fost în continuare recunoscător pentru ceea ce i-au dat ele, pentru ce-au făcut din el. „Fatalitatea meschină şi lamentabilă” a trupului i-a apărut pentru totdeauna drept un mister; iar boala – „cea mai mare *invenție* a vieții”[267], cu care „nu se poate *discuta*”[268], cu care te lupți muțeşte precum Iacob cu îngerul, dar fără de care omul e nimic; căci numai ea îi dă omului „oarece «profunzime». Un ins sănătos, geniu să aibă şi tot e, fatalmente, superficial”[269].

Doctorul Cioran

[266] Cioran, *Caiete*, II, martie 1967, p. 202.

[267] Cioran, *Caiete*, II, notă din 1966, p. 25.

[268] Cioran, *Caiete*, II, notă din 1966, p. 126.

[269] Cioran, *Caiete*, I, dec. 1962, p. 142.

[AUREL – UN PACIENT IDEAL]

Tot conviețuind cu boala şi în boală, tot lăsându-se tratat şi tratându-se, Cioran a ajuns să facă, ca bolnav, „o figură destul de onorabilă”[270]. Şi, ca orice bolnav care se respectă, a început să facă pe doctorul. Nu numai cu sine, ci şi cu alții.

Principalul său pacient a fost fratele lui, Aurel, căruia la început i-a fost simplu furnizor de medicamente. Dar, pe măsură ce-i trimite cutiile cu pastile, Cioran începe să-l dăscălească, atrăgându-i atenția asupra efectelor negative:

> „Terramycine (un antibiotic) e foarte puternic şi deci primejdios, căci distruge flora intestinală. Se ia numai în caz de infecție... Trebuie neapărat luat mult iaurt după fiecare pastilă. A nu se întrebuința fără avizul unui specialist”[271].

[SĂ LUPTĂM CONTRA GRIPEI]

Pe parcurs, pe măsură ce el însuşi e mai experimentat cu bolile şi cu medicamentele, capătă curaj. În 1969, îi prescrie – şi-i

---

[270] Cioran, *Caiete*, II, nov. 1968, p. 360.

[271] Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 10 febr. 1966, p. 47.

trimite pachet – din proprie inițiativă, fratelui său mai mic: „*Influenzinum 7*. Sunt nişte granule homeopatice pentru prevenirea răcelii şi chiar a gripei”, explicându-i amănunțit cum să le ia, cu „o jumătate de oră înainte de micul dejun şi apoi seara, cu două ore după cină”[272]. Fiindcă una din marile probleme ale lui Cioran a fost gripa, filosoful din mansardă şi-a tratat anual fratele de gripă. În 1970 i-a trimis, tot pentru gripă, „Survitine”, în 1971, un vaccin antigripal „Biothérapique”, „produs homeopatic”[273], dându-i amănunțite indicații de administrare.

Regula de aur a doctorului Cioran este următoarea: boala de care suferă el însuşi, pe care i-o tratează doctorii parizieni şi pe care şi-o autotratează, este şi boala pe care i-o tratează el fratelui său. Deoarece el însuşi nu suporta marea şi soarele, îi recomanda lui Relu: „Nu te duce la mare vara asta. Nimic nu le face mai rău celor depresivi, ca noi, decât marea”[274]. Pentru că el are probleme reumatice, îşi sfătuieşte fratele să-şi „îngrijească reumatismul”, iar când Cioran se tratează cu apă sulfuroasă la Enghien, recomandarea pentru sibianul Relu urmează ca fulgerul:

---

[272] Cioran, scrisoare către Relu, 4 febr. 1969, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 69.

[273] *Ibidem*, p. 69, 79, 95.

[274] *Ibidem*, p. 74.

[CURA DE SULF]

„Ar trebui să faci şi tu la fel la Ocna Sibiului, pentru reumatismele tale”[275].

Iar ca să fie un doctor convingător, se transformă şi-n farmacist, trimițându-i prin poştă patru cutii cu sulf, cu indicația: „la câte o pilulă (înghite-o) înainte de cele trei mese principale. E o cură de sulf, nu un tratament”[276], şi-i prescrie, pentru a treia oară, o cură balneară: de data asta, la Govora.

[CURA DE ROZMARIN]

Pentru ca filosoful îşi trata bolile digestive cu rozmarin, Relu beneficiază şi el de tratament: primeşte un medicament pentru ficat – Chofitol – şi sfaturi. „Ar trebui să ții un regim sever, cu mai puține grăsimi. Dacă găseşti pe acolo *rozmarin*, caută să-l bei sub formă de infuzie”[277]. Deoarece drumețul Cioran, pentru a-şi combate astenia şi nervii zdruncinați, făcea Franța şi Spania pe jos, Relu e sfătuit:

---

[275] *Ibidem*, p. 109.

[276] *Ibidem*, p. 111.

[277] *Ibidem*, p. 75.

„Nu poți combate astenia de care te vaiți decât mergând pe jos”[278].

Şi apoi îi indică, foarte semnificativ pentru dorul lui Cioran însuşi după paradisul din care căzuse, traseul vindecător:

[MERSUL PE JOS, PÂNĂ LA RĂŞINARI]

„Ar trebui să faci cel puțin zece km pe zi – distanța de la Sibiu la Răşinari”[279].

Când pacientul Cioran face hipertensiune şi mănâncă desodat, doctorul Cioran îi prescrie pacientului Aurel Cioran: „Te sfătuiesc să mănânci foarte puțină *sare* şi să bei multe ceaiuri (tei etc.)”[280].

[FĂRĂ SARE-N BUCATE]

Medicul Cioran trebuie să fi avut niscaiva succese cu pacientul Aurel Cioran, pentru că

---

[278] *Ibidem*, p. 75.

[279] *Ibidem*, p. 75.

[280] *Ibidem*, p. 86.

acesta îi cere cu încredere nu numai medicamente, ci şi sfaturi:

> „O să mă informez despre tromboză”,

promite Emil de la Paris, şi, în câteva zile, îi scrie lui Relu:

> „Am discutat mult cu un farmacist despre tromboză”

etc., etc., promițându-i medicamentele, dar cerându-i o rețetă din România, pentru că medicamentele nu se eliberează „fără rețetă”[281].

Scenariul acesta, al consultațiilor şi tratamentelor prin poştă, a funcționat perfect. „Am o răceală foarte urâtă” îi scrie Emil lui Relu în 14 decembrie 1973, şi conchide: „Fii atent cu gripa”[282]. Instrucțiunile medicale cioraniene nu se limitează la leacuri homeopatice sau la vitamina C (aceasta, obiectul unui serial epistolar[283]), nici la recomandări balneare (dar numai după ce Relu va trece pe la

---

[281] *Ibidem*, p. 113.

[282] *Ibidem*, p. 116.

[283] *Ibidem*, p. 117-120.

cardiolog pentru tensiune[284]), ci, uneori, îi pasează lui Relu propriile sale medicamente, pe care el nu le poate lua din cauză că-i fac rău:

> „Îți trimit nişte medicamente ce mi s-au prescris, dar pe care nu pot să le iau din cauza gastritei”[285].

[SOARELE E DUŞMANUL VIEȚII]

În 1979-1980, când Relu a făcut o depresie severă, Cioran s-a transformat, cu o delicatețe extraordinară, în psihoterapeut; prin transfer, a socotit că tot ce-i face lui rău – insomniile şi soarele, de pildă – îl afectează şi pe Relu, iar tot ce-i face lui bine – ceaiul de tei sau bicicleta – îl va ajuta şi pe Relu. Scrisorile, prin urmare, sunt pline de recomandări maniacale:

> „am uitat să-ți spun că trebuie să ai mereu capul acoperit când stai la soare... Soarele e duşmanul creierului”; „Nu înțeleg de ce ai neglijat insomniile”; „Trebuie să bei multe infuzii, trei sau

---

[284] *Ibidem*, p. 134.

[285] *Ibidem*, p. 117.

patru pe zi, de preferință calmante (*ceai de tei* etc.)"; „excesul de medicamente e foarte periculos. Trebuie să-ți menajezi stomacul, ficatul, rinichii şi inima – ele sunt victimele chimioterapiei"; „magneziul [...] provoacă o diaree (uşoară)"; „trebuie să ai grijă cu somnul... Ar trebui să-ți faci obiceiul să dormi puțin peste zi... Creierul trebuie menajat; şi încă o dată-ți spun, trebuie ferit de soare"[286].

Pentru depresie, îi trimite lui Relu antidepresive obținute printr-un „prieten doctor"[287], îl încurajează să-i ceară orice, pentru că el are acum şi bani, şi „doctori prieteni", dar îl avertizează asupra varietății antidepresivelor şi asupra efectelor lor secundare. Şi, după ce ani de zile îl bătuse la cap să facă mişcare, acum îl dăscăleşte ca pe un copil cum anume să meargă cu bicicleta:

[286] *Ibidem*, p. 177-183.

[287] *Ibidem*, 17 mai 1980, p. 180.

„Când drumul urcă, dați-vă jos”; „Bicicleta nu este indicată pentru inimă, numai pe drum drept. Nu e bine să urci la deal”[288].

Şi, recunoscând că „chimioterapia a devenit o realitate”, doctorul Cioran preferă, totuşi, să-şi doftoricească fratele mai mic prin plimbări înainte de culcare, regim alimentar fără grăsimi şi fără sare, prin infuzii de tei şi cure de usturoi.

La ocazie, Cioran îşi tratează şi alte neamuri – părinții, cărora le trimite leacuri pentru „artrită” şi „reumatism”, pe cumnatul său Nuțu, pe cumnata sa Ica. Sau îşi persuadează prietenii (pe Arşavir, care avea o dietă necorespunzătoare; pe Ionescu, care era internat la Lucerna: „îl implor să nu mai bea”)[289], cum să facă față unor situații de boală. Friedgard Thoma, ultima mare iubire a lui Cioran, a fost uimită la început, când l-a cunoscut, de îngrijorările şi sfaturile lui privitoare la sănătate:

---

[288] *Ibidem*, p. 185, 187.

[289] Vezi Cioran, scrisoare către Arşavir Acterian, 12 apr. 1974, în *Scrisori către cei de-acasă*, p. 212; Cioran, *Caiete*, II, nota din 19-20 apr. 1967, p. 210-213.

„Mereu mă prevenea să duc o viață mai sănătoasă şi să mă conserv mai bine”.

Era o grijă aproape „profesională”, pe care, cum a observat cu timpul dna Friedgard Thoma, Cioran „o avea față de *toți* oamenii”[290].

Boala fără nume

În tinerețe, boala, ca un vehicol mistic, l-a proiectat pe Cioran în lumea şi lumina conştientului şi l-a purtat pe culmile abisale ale extazului. La maturitate, extenuat de permanența simptomelor algice şi de agresivitatea multelor lui boli, Cioran a conchis că

„Boala ne proiectează în afara Speciei. Orice bolnav se află pe marginea zoologiei”[291].

Dintre toate bolile lui, Cioran s-a temut cel mai tare de aceea căreia nu i-a dat numele şi care, de fapt, l-a şi răpus. La o

---

[290] Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, p. 123.

[291] Cioran, *Caiete*, II, notă din 1968, p. 379.

vârstă respectabilă, de altfel – 84 de ani. Dar după o lungă şi umilitoare degradare.

Nu ştim când s-a instalat cu adevărat această boală în Cioran. Ştim numai de când a început Cioran să se plângă de proasta funcţionare a creierului său: din ianuarie 1958. Adică, de la 47 de ani. „Culmi ale abuliei", notează el în ianuarie 1958, iar în februarie revine: „Creier bolnav, stomac bolnav"[292].

[FRICĂ ŞI BOALĂ]

Din acest moment şi până la capăt, avem documente – însemnările sale şi mărturii ale celor care l-au frecventat – care arată frica lui Cioran să nu dezvolte o maladie neurologică şi îngrijorarea sa pentru soarta propriului creier[293].

Orice îi poate periclita acest organ predilect: primăvara, care „îmi dizolvă creierul"[294], gripa, sinuzita, urechile înfundate, care îi pun o „greutate ce-mi apasă pe creier" şi-l aduc la „semiidioţie cotidiană"[295].

---

[292] Cioran, *Caiete*, I, p. 12, 16.

[293] Presupun că în momentul când vor fi publicate şi celelalte *Caiete* ale lui Cioran, descoperite în toamna anului 2005, informaţiile despre evoluţia implacabilă a bolii Alzheimer la Cioran se vor înmulţi.

[294] Cioran, *Caiete*, I, p. 55.

[295] Cioran, *Caiete*, I, dec. 1963, p. 226.

După ce-şi conştienizează în mod acut problema, Cioran o descrie în sintagme apocaliptice: „dezagregare a memoriei”, „ceața ce mi se lasă pe creier”, „un vânt secetos mi-a răvăşit mintea”, „mintea nu-mi funcționează”, „mintea îmi este *vătămată*”, „Abdicările creierului”, „Creierul mi se înceţoşează şi se întunecă”[296] etc., etc. El s-a autoobservat permanent, autodiagnosticându-şi, la 51 de ani, „răul de care sufăr”: „ramolire”[297]. Oboseala şi neatenția le-a pus pe seama aceluiaşi proces de degradare mentală care „mă înspăimântă”[298]. Alteori se recunoaşte cutreierat de „frici subite” şi aşteaptă „ca soarta creierului să se hotărască”[299]. Sau, simțind că toată oboseala i s-a „concentrat” în organul gândirii, notează: „Ce mult mă tem, uneori, pentru viitorul creierului meu!”[300].

În final, de ce s-a temut nu a scăpat.

În anii care au urmat, el şi-a observat atent relația dintre organe şi umoare, pe de o parte, şi „starea creierului meu”, pe de altă parte, detestându-şi inactivitatea provocată de fiecare „abdicare a creierului”, de

---

296 Cioran, *Caiete*, I, p. 69, 102, 147, 170, 238, 298.

297 Cioran, *Caiete*, I, notă din 1962, p. 92.

298 Cioran, *Caiete*, I, dec. 1962, p. 145.

299 Cioran, *Caiete*, I, notă din 1963, p. 167.

300 Cioran, *Caiete*, I, apr. 1963, p. 176, 170.

„Eclipse[le] zilnice ale memoriei[301]. El a recunoscut că „E nevoie de un anume curaj ca să înfrunți toate simptomele astea”[302]. Întrebarea lui – similară cu a lui Kierkegaard, care voia să-şi corecteze deficiențele (sexuale) ale trupului prin voință – este: „Până unde poate lupta spiritul împotriva uzurii organismului?”[303]

[SĂ NE CRUȚĂM CREIERUL]

Programul de viață pe care acest excesiv şi l-a impus în lupta contra „uzurii organismului”, în special contra „uzurii” şi „oboselii” creierului, a fost unul ascetic. Aşa cum am văzut, el şi-a prescris o alimentație care să-i menajeze arterele şi creierul, ceaiuri calmante, plimbări, somn etc., toate în ideea:

> „Să ne cruțăm creierul (sau mai curând ce rămâne din el)”[304].

---

[301] Cioran, *Caiete*, I, 27 mai 1964, p. 254.

[302] Cioran, *Caiete*, I, 27 mai 1964, p. 254.

[303] Cioran, *Caiete*, I, 27 mai 1964, p. 254.

[304] Cioran, *Caiete*, II, 15 dec. 1966, p. 150.

Din când în când, notează câte un detaliu încurajator, de pildă, că siesta „îmi pune mintea în funcțiune”[305]. Sau faptul că mama lui – de la care el a crezut neclintit că a moştenit toate bolile – dă semne „de decreptitudine”, dar n-a manifestat, până în ultima clipă, „nicio scădere mintală”[306]. Notând că „Tot ce am în mine bun sau rău, tot ce sunt, îmi vine de la mama”[307], Cioran cu siguranță spera că, la fel ca ea, nici el nu va intra într-un declin mental grav. Dar a trăit mai ales în panică, autosupraveghindu-se neîncetat:

> „De câțiva ani observ la mine eclipse de memorie, o lamentabilă incapacitate de a mă concentra, semne evidente ale unui ramolisment cerebral”[308].

Când nu-şi aminteşte numărul de cont bancar – şi, umilit, notează „consternarea” funcționarei[309] – când face „tot mai multe

---

[305] Cioran, *Caiete*, II, martie 1967, p. 201.

[306] Cioran, *Caiete*, II, 18 oct. 1966, p. 124.

[307] *Ibidem*, p. 125.

[308] Cioran, *Caiete*, II, mai 1967, p. 224.

[309] Cioran, *Caiete*, II, 16 oct. 1967, p. 241-242.

greşeli de neatenție", pe care şi le explică printr-o „dereglare profundă a sistemului de transmisie care e creierul"[310], când după nopțile insomniace simte că „frizez ramolismentul", Cioran este terorizat. „Creierul trebuie menajat", îşi repetă el, neajutorat şi fără încetare.

[CIORAN CAM BATE CÂMPII]

Cu siguranță, Simone Boué a fost prima care şi-a dat seama că se întâmplă ceva şi l-a ajutat delicat să mascheze momentele de amnezie: „Cioran oboseşte repede, şi atunci Simone îi continuă gândul", observă semnificativ, în 18 decembrie 1991, Sanda Stolojan[311]. Cioran „a îmbătrânit, oboseşte repede"[312], povesteşte acelaşi lucru de mai multe ori, şi „începe să cam bată câmpii", observă tot Sanda Stolojan începând cu iunie 1991, întrebându-se, cu uimire, dacă nu cumva este „un semn de ramolisment?"[313]. Un alt prieten al filosofului, Constantin Tacou, mi-a povestit cum, aşteptându-l pe Cioran la editura sa, de pe rue de Verneuil, s-a pomenit, după o lungă întârziere, cu un telefon de la Cioran,

---

[310] Cioran, *Caiete*, III, 24 sept. 1970, p. 219.

[311] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, *Jurnal din exilul parizian*, p. 95.

[312] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade, Jurnal din exilul parizianl*, p. 74.

[313] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade, Jurnal din exilul parizian*, p. 86.

care suna, stânjenit, dintr-un bistrou să-i spună că nu mai găseşte drumul. Parisul, devenit de-acuma prea mare şi prea periculos pentru el, a început curând să-l înspăimânte, după cum observă Friedgard Thoma, care-i descrie „frica barbară" de automobile[314] ce-l cuprinsese în final.

La revelionul 1991-1992, vrând s-o întâmpine pe Friedgard Thoma, Cioran „încurcă lucrurile şi aşteaptă ore în şir pe un ger năpraznic la gară", în timp ce fosta lui iubită ajunge cu bine în mansardă şi îl aşteaptă, cu Simone, amândouă „îngrozite"[315].

[LA MORMÂNTUL PROPRIU]

În continuare, boala şi-a făcut de cap în capul lui Cioran. În minuscula sa mansardă sau în public, el are „un aer aiurit" şi arată „îmbătrânit... cu un aer uşor decrepit"[316]. În 19 octombrie 1992, când Friedgard Thoma îl ia la plimbare, Cioran (care începuse să-şi uite aforismele preferate, legate de iubirea sa pentru Friedgard), o trage spre cimitirul Montparnasse, unde îşi avea pregătit mormântul. Scena căutării mormântului –

---

[314] Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, p. 145.

[315] Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, p. 142.

[316] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade. Jurnal din exilul parizian*, 12 apr. 1992, p. 106, 108.

care, într-adevăr, e mai greu de găsit decât altele, deoarece nu e lângă alee, ci în mijlocul unei parcele – e tulburătoare: Cioran „cunoaşte direcţia”, dar nu-şi nimereşte locul de veci, aşa că „se vântură încoace şi încolo, clătinându-se pe picioare”, umblă repede şi „se tot împiedică”, până ce „se opreşte brusc în faţa unei plăci cenuşii de granit”, pe care nu e încă gravat niciun nume:

> „Este aproape sigur că această piatră pe care nu scrie nimic e a *lui*...”.

Şi-atunci, Cioran face ceva sfâşietor:

[LĂTRATUL]

> „...şi latră de două ori furios şi ameninţător la ea, două sunete îngrozitoare, întunecate şi complet imprevizibile îi ies din gură şi seamănă foarte bine cu un lătrat veritabil”.

În timp ce Friedgard Thoma îi recită un vers din Hölderin, el, mirat că pe placă nu scrie nimic,

„cade în genunchi pe piatra aceea râzând tare şi disperat şi se loveşte cu palma peste frunte[317].

[UN CIORAN ATINS LA CAP]

În 5 martie 1993, Cioran a căzut în casă şi şi-a rupt un picior. Deodată cu femurul i s-a frânt însă şi ceea ce-i mai rămăsese din luciditate. Internat la spitalul său, Spitalul Cochin – în care stătuse de atâtea ori la coadă la ghişee pentru a-şi programa consultaţiile – Cioran e numai carcasa fragilă a ceea ce fusese. Friedgard Thoma şi Sanda Stolojan consemnează diversele faze prin care a trecut: el uită germana, în care începe câte-o propoziţie dar nu mai ajunge s-o şi termine, amestecă limbile, împestriţând franceza şi germana cu câte-un cuvânt în româneşte; iar când Simone şi Friedgard, în vizită la el, pleacă, Cioran, regresat în faza infantilă, nu înţelege de ce nu-l duc cu ele[318]. Vizitându-l în 14 martie 1993 şi bucurându-se că bolnavul i-a vorbit în germană, apoi – „ceeace mi-a confirmat că mă recunoştea" – în română, Sanda Stolojan a plecat totuşi abătută de la el, fiindcă „văzusem ceva de necrezut: Cioran atins la cap".

---

317 Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, p. 143-144.

318 *Ibidem*, p. 150.

[LABIRINTUL REGRESIEI]

Deşi doctorii au reuşit să-i vindece piciorul rupt, astfel încât filosoful a putut la un moment dat să părăsească şi patul, şi scaunul cu rotile, şi să umble[319], ei nu au reuşit să-i îndrepte şi spiritul. Cu o expresie „rătăcită *dar blândă*", Cioran îşi priveşte vizitatoarele „de undeva de foarte departe", pierzându-se „tot mai mult în boală"[320], în labirinturile ei obscure. Uneori are crize de mânie şi agresează alți pacienți[321], e dezorientat spațial şi nu mai ştie citi nici măcar titlul propriei sale cărți, *Bréviaire des vaincus*, care-i este adusă direct de la tipar. Ultimul său limbaj de comunicare a fost privirea şi surâsul, după cum povesteşte un alt vizitator de-al său[322]. Dar de fapt „Cioran n'était plus Cioran"[323], recunoaşte partenera lui de-o viață.

[NATURA ANGELICĂ A LUI CIORAN]

Noica observa, în *Tratatul de ontologie*, că natura ultimă a lucrurilor se relevă când

---

[319] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, 28 nov. 1993, p. 159.

[320] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, p. 141, 142, 143.

[321] *Ibidem,* p. 148.

[322] Florea Pop, în Ovidiu Pecican, *Trasee culturale Nord-Sud*, Cluj, Ed. Biblioteca Apostrof, 2006, p.100.

[323] Simone Boué, *Interview*, loc. cit., p. 40.

ele agonizează şi mor. Dacă ținem cont de însemnările dnei Stolojan, în această umilitoare regresiune, Cioran şi-a revelat o *natură angelică*. Cu aceeaşi bună-creştere cu care Victoriția Timaru, cea curtată de Cioran la începutul anilor '30 la Ocna Sibiului, îşi ducea, pe patul de moarte fiind, mâna la gură când căsca, şi Cioran vrea să se scoale în picioare când intră o doamnă sau încearcă să rostească formulele de politețe.

> „În ceața care-l învăluie acum nu l-a părăsit stilul primitor",

observa Sanda Stolojan, adăugând şi că el arată ca

> „un copil bolnav. Nimic la el nu te respinge [...]. Are în el ceva angelic"[324].

[UN SUSPIN UMAN]

În tinerețe şi la maturitate, Cioran exaltase regresiunea înspre timpul de dinaintea ivirii conştiinței şi de dinaintea naşterii; acum însă, el este obiectul pasiv al unei asemenea regresiuni. Individualitatea

[324] Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, p. 157, 149.

lui este încet încet absorbită în oceanul viu al indiviziunii originare, în care el nu mai ştie nici cine este, nici cine îl vizitează – dar este fericit când primeşte câte o vizită. De aici, el nu mai răspunde la stimulii cognitivi (la cărți sau la conversațiile la care Simone, Aurel Cioran, Sanda Stolojan au continuat, firesc, să îl provoace), ci doar la semnele de afecțiune. Drept urmare, el doreşte *să atingă* persoanele care-i arată afecțiune şi îşi manifestă prezența prin suspinuri: „un suspin sfâşietor... profund uman". Relu şi Simone sunt ultimii cu care comunică, prin priviri.

Când, în 28 martie 1994, moare Ionescu, Sanda Stolojan se întreabă de ce „calvarul" lui Cioran continuă. În 20 iunie 1995, ea a putut să noteze în jurnalul său:

> „A murit Cioran. Ar fi trebuit să spun: în sfârşit?"

Boala incurabilă

„Oricum ar fi, viața-i lucru bun."
Goethe, *Mirele*,
trad. de Ştefan Aug. Doinaş

Convins că oamenii vor ajunge, cândva, să lecuiască toate bolile, Cioran sublinia că asta nu va însemna lecuirea bolii de fond, a „răului nostru fundamental": adică a morții. Mitul personal al filosofului din Răşinari a fost al tinereții fără bătrânețe şi-al vieții fără de moarte. Un mit arhaic, aşadar. În toată opera sa, de la *Pe culmile disperării* la *Convorbiri* şi la *Caiete*, Cioran, precum Făt-Frumos în pântecele mamei sale, plânge după tinerețea veşnică şi după nemurire. Dacă fiul de-mpărat din *Tinerețe fără bătrânețe şi viață fără de moarte* refuza, plângând, să se nască, Cioran, la 22 de ani, se considera „fugit de lume", şi refuza întoarcerea, sub condiția să fie scutit de bătrânețe şi de moarte:

> „Şi atunci ai fugit de lume, convins de vremelnicia frumuseții şi a tuturor splendorilor. Spus-ai: Nu mă voi reîntoarce până ce nu voi scăpa de naştere, de bătrânețe şi de moarte"[325].

[325] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 98.

[BOALA FĂRĂ LEAC SAU MURITUDINEA]

Omul, repeta Cioran într-un interviu, nu poate vindeca boala fundamentală: „orice ar face, omul nu poate scăpa de moarte”[326]. Aceasta este „răul nostru esențial”, de care nicio „intervenție omenească”[327] nu ne poate salva.

Nostalgia ne-naşterii şi „neajunsul” de-a se fi născut, precum şi acuzația că lumea este produsul unui „demiurg rău” vin, în cazul său (ca şi în acela al lui Eugen Ionescu[328]), din această boală fără leac: din muritudinea ființei umane, din insuportabilul „presentiment al muririi”[329]. E un „scandal”, este scandalul însuşi, ce-l face întruna pe Cioran să plângă.

---

[326] Cioran, Convorbire cu François Fejtø, în *Convorbiri cu Cioran*, p. 227.

[327] Cioran, *Caiete*, II, p. 217.

[328] Vezi Marta Petreu, „Ghinionul de a te fi născut”, în *Ionescu în țara tatălui*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Ed. Biblioteca Apostrof, 2002, p. 162-174.

[329] Cioran, *Pe culmile disperării*, p. 8.